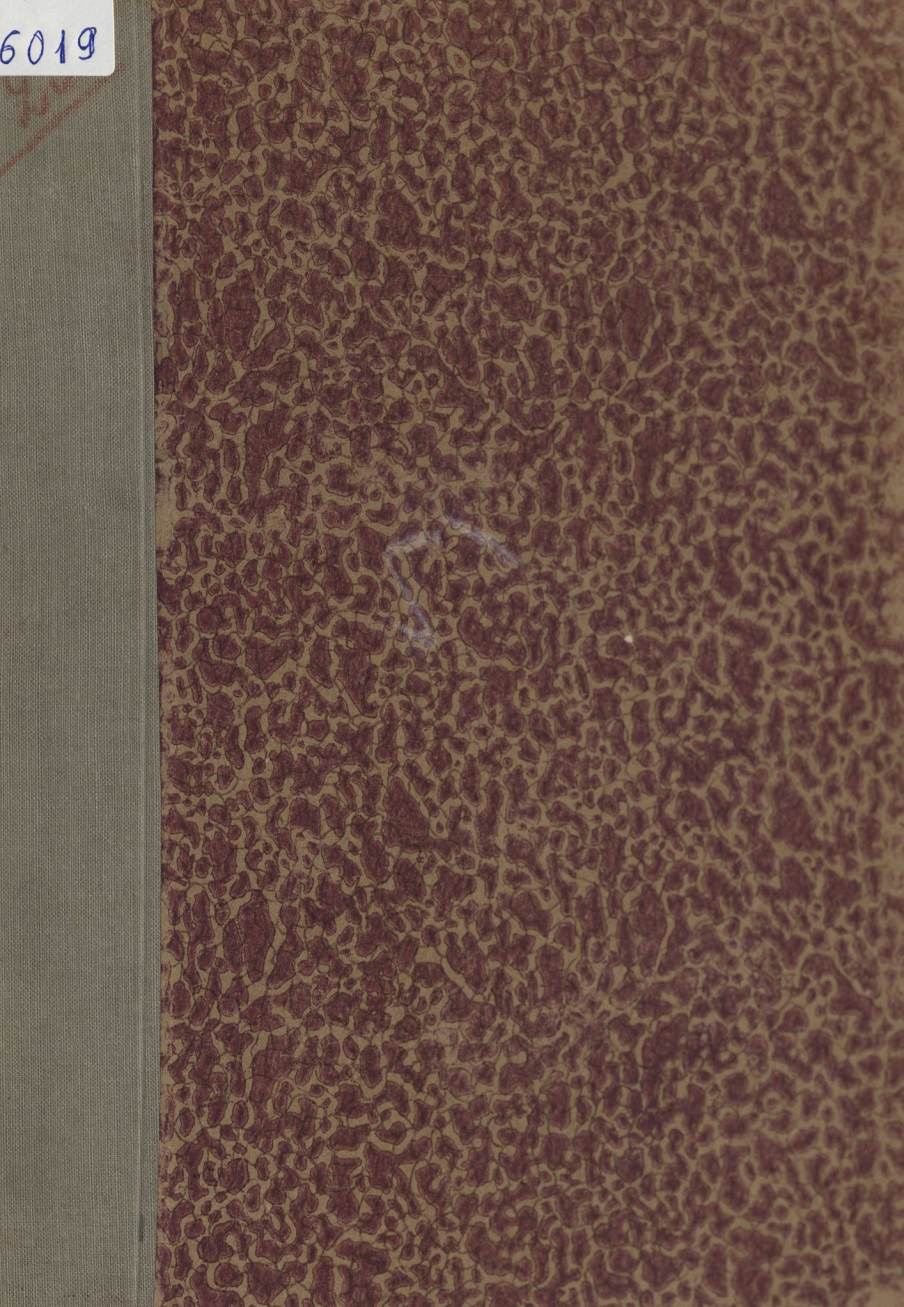

6019

125

727a

5030 შაბიშვილი.

F-16019

გრაფიკ-ქართული დიპლომატიის ერთგვარება და
ფაფრით ვრისმავის "საფაფრე!"

/საინჟინერო-ტექნიკური უნივერსიტეტი/

საინჟინერო-ტექნიკური უნივერსიტეტი

1940 წელი.

ფებური მთელი XIX საუკუნის მანძილზე.

რუსულმა რიგრიგობით, ფრანგულთან ურთავად, ხელი შეუწყო ქარაუღი მქრელობის ~~საპროტექციონისტურ პოლიტიკას~~ "უფრო მეტად" შევიწროვებას. "უფრო მეტად" გამარჯვება კი, არსებობდა უფრო მეტ უწყობილო კულტურის, ანტიურ - ფოლკლორ კულტურაზე გამარჯვების მომასწავებელი იყო.

ჩვენი დიპლომატიის დემა ფრანგულ-ქარაუღი რიგრიგობით ურთავრთობა. სურათის სინჯისათვის აუცილებელი გახდა ამ ურთავრთობის პირველი მომენტების გათვალისწინება. არ შენებოდა მარტებური ურთავრთობის განხილვა მხოლოდ XIX საუკუნის შედეგებზე. ასე რომ მოვუქვეყნოთ საკითხის ფუნქციები XVIII საუკუნეში დაგვიჩვენოდა. ფრანგულ-ქარაუღი ისე, როგორც რუსულ-ქარაუღი რიგრიგობით ურთავრთობა, მძლავრ ფაქტორად იქცა ახალი ქარაუღი რიგრიგობის შექმნისათვის; ამიტომ ახალი ქარაუღი რიგრიგობის შექმნის განხილვა მხოლოდ XIX საუკუნეში - 1800 წლიდან, გაუმართლებელია. ახალი ქარაუღი რიგრიგობის ჩამოყალიბება მჭიდროდ XVIII საუკუნეში დაიწყო. იგი არ შექმნილა მხოლოდ XIX საუკუნეში, ისე, როგორც ძველი ქარაუღი რიგრიგობა არ დამატარებულა XVIII საუკუნის განსვლს. ამ შემთხვევაში დიდიწილად განვითარებას ჰქონდა ადგილი. ამ პირობების აქ მხოლოდ იმიტომ ვაყენებთ, რომ დაგვიხატავდინა ჩვენი შრომის XVIII საუკუნეში დაიწყო. ფრანგულ-ქარაუღი რიგრიგობის ურთავრთობის საკითხის სპეციფიკური კვლევის საგნად არავის გაუხდია, მაგრამ ვერ ვიყვით, თითქმის სრულიად უფრადიფიკაციო ამ საქმეში პიროგ. ა. მამარბილის, ა. ხახახაშვილის, კ. კვიციანიძის, მ. მამარბილის, კ. კვიციანიძის, ი. ხახახაშვილის ნაშრომებში არის განხილული ბოლოვრთი მომენტები ამ ურთავრთობიდან. დასახლებულია-

დასახრულ ურთი განმარტებაც. ჩვენც მრჩემა ვავერებებს უბება, ბუნებრივია აქ, მხარეც ამამე ვვაქვს მსჯელობა. ნუნავის რარ- ჩება შთაბეჭდილება, ზოგჯერ ქარაულ-ორგინალურ ლიტერატურას უბერვერვერდებ. პირიქით, ჩვენი მიზანი მისე საბუქლანი შენ- წავდაა რა, ამიტომ ქარაული ლიტერატურის შენაკადების გაფა- რისწინება მოვინდომებ. ამ შემთხვევაში კი, ფრანგულ-ქარაული ლიტერატურის ურთიერთობის შემთხვევარებლებ.

საქართველო

I

ძველი ქართული ლიტერატურა ძალიან არის დავადებული ბრძ-
ნული და ასურული მწერლობისაგან. XI საუკუნეიდან, საერო მწერ-
ლობის ჩამოყალიბებისთანავე, ქართული ლიტერატურას კიდევ ურთი-
ნაკადი ემატება. ჩვენ ამ სპარსულ პოეზიას ვგვიხსენებთ. სპარ-
სული-ქართული ლიტერატურის ურთიერთობა საკმაოდ ხანგრძლივად გა-
მომდგა. ზოგი XIX საუკ. ნახევარშივე ქართული ლიტერატურას ამ-
ჟამად ატყვის ადამსავლური გავლენის კვალი.

დასავლეთი ევროპის ქვეყნებს საქართველო, ძველი და ხაშურის
საუკუნეებში კულტურის სარბიელზე არ შეხვდებოდა. იგი საკუთარი
გზით მიდიოდა; მაგრამ ასევე დამოკიდებულება სამეფამოდ არ გაფ-
რქვებულა. ჟამთა სვლამ შესწავლა ჩვენში ქვეყნის მდგომარეობა.

XVII საუკუნეიდან ქართული ლიტერატურა ახალი გზებს ეძიებს.
ცდილობს თავი გაიხსავოს უფროს სპარსული ზოპირი დანახსტვი-
საგან, ქართული ცხოვრების აღწერა მოგვცეს. ეს მივლინა შეე-
ძინებოდა არ იცოდა. თრეინტაციონის ძიებას აღვიღო პქონდა არა-
მარტო ლიტერატურაში, არამედ ქვეყნის პოლიტიკურ-ეკონომიურ
ცხოვრებაში. დიპლომატიური ურთიერთობა რუსეთთან წინამორბედ
იყო საქართველოს ახალი გზაზე დადგომისა. ასევე ურთიერთობა
გვიჩვენებს საქართველოს ისტორია ევროპის სხვა ქვეყნებთანაც.
საბა-სულხან თრეინტაციონმა 1713 - 1716 წ. იმგზავრა ევროპა-
ში. იყო "ფარეზი", ინახულა 170 XIV და სხვადასხვა დახმარება.
ცხოვრებაში საქართველო დასავლეთ ევროპის ქვეყნების დაყვად
რუსეთს დაუკავშირა. საქართველო რუსეთს თვითონადაც 1801 წ.
შეუერთდა. ეკონომიური დახმარება მათ შორის XVIII ს. შერე
ნახევარში მოხდა. არც ქართული ლიტერატურას დაუდოა 1801 წლის
მანიფესტისაგან. კულტურული ურთიერთობა რუსეთსა და საქარ-
თველოს შორის XVIII ს. ნახევრიდან უკვე ვადასახინდა.

რუსულმა ლიტერატურამ დიდი გავლენა მოახდინა ქართულ ლიტერატურაზე. გადინებულთა ზღვარულუღბის კავშირის რუს მებასოცეუ წიგნის დიმიტრიატოვი მწერლებთან და შემდეგ პეტრო- დი. რუსულ-ქართული ლიტერატურის ურთიერთობა სპეციალური კვლევის საგანია. ჩვენ ამ შემთხვევაში გვამჩნევს ქარ- თული ლიტერატურის ურთიერთობა ფრანგულთან. ეს კი **XVIII** ს. ბოლოს და **XIX** ს. დასაწყისში თითქმის მთლიანად რუსული ლიტერატურის მიუხეობით მიმდინარეობდა. ამიტომ საჭიროა რუსულ ფრანგულ ლიტერატურათა ურთიერთობას მოკლე მათზე შე- ვიხილო.

არჩილ მჭავრიძის, შემდეგ კი ვახტანგ **VI** -ის მრავალრიცხოვანი ამბიონის რუსულში გადასვლით ქართულითა და რუსულ ლიტერატურათა დასახლება. ამბიონში მრავალი პოეტი იმყოფებოდა. პოეტთა კერა ასპირაციას მოქმედებდა ქართული კულტურის მი- შობის ეფუძნებდა. სწავლობდნენ რუსულ ლიტერატურას და უ- ნიონობდნენ იმ კულტურას, რომელიც რუსულში ბატონობდა.

რუსული **XVIII** ს. დასაწყისში დადგა გაერთიანებულობის გზა. პეტრე პირველის ბრძოლა იქნა იყო მიმართული, რომ "გამოეჭრა ევროპისკენ ფანჯარა", ძველი, აზიური რუსული ევროპულ სახეობებზე იქცა. ფრანგული კულტურის გავლენა რუსულში ამ დროიდან იკვლავს ფეხს. პეტრეს ეპოქაში ინტერესს იჩი- რდნენ ფრანგული ლიტერატურისადმი. დიდი პოპულარობით სარეკ- ტობდა ლავროვი- აზნაურული სპეციალური უკონსტანტინის, ფენილონის "გენი მათის მთავარობა". ამ ეპოქაში იგი რამდენიმეჯერ იხარ- გებდა. ფრანგული გავლენის სფეროს გაფართობა ხდება გა- კულტურის ანა იოანეს ასულის მიუხეობის დროს. ინტერესს საფრანგულიადმი იზრდება ელისაბედის, ეკატერინე **II** -სა

და აღუქსანდრე პირველის მიფობადი. /1812 წლამდე/.

რუსეთის არისტოკრატია ბაძავს ფრანგ არისტოკრატებს.
 იმპერატორი ფრანგ მონარქებს, იდეალი 1790 **XIV** ემ. ვერსალის
 შეფერვით უხიბრება. გაღმადინით შევერთობი არისტოკრატების
 ცხოვრებაში დიდ ადგილს იჭირს ფრანგული ენა, მისი ტონა
 იხვეობა აუცილებლად "ბო მონობათვის". ბაგონებმა ფრანგული
 კლასიციზმი; ჩვენთვის რაც უფრო საფრანგულთა, რუსეთი არ
 რჩება არც ფრანგ განმანათლებლებსა ვაფრენის ვარსებ. საფ-
 რაგვითი უნდა ვეძიოთ სადავე ანტირელიგიური და ფოდალიზმის
 საწინააღმდეგო ძეგლისა. **XVIII** ს. შუა წლებში იმარცხია
 მიწვევებს "სპარსული წერტილები". უფრო გვიან "კანონების ხუ-
 რი", რომელიც ეკატერინეს ეპოქაში უნივერსიტეტის კურსში
 იყო შეტანილი. ფრანგი უნივერსიტეტებისა და კერძოდ "კანონ-
 ნების ხუროს" უშუალო ვაფრენის განმარტების ეკატერინე მეორის
 "ნაკაბი". განსაკუთრებით დიდი და დაღვრით ვაფრენა მთავრისა
 რუსულ საზოგადოებრივ ამოვრებაზე ვოლტერმა. ვოლტერიანობამ
 რუსეთში ფეხვი გაიღვა **XVIII** ს. 60-80-იან წლებში; მარტამ
 ვოლტერიანობა რუსეთში არ წარმოადგენდა რაიმე მართს
 სოფლიურეფორმას. ბევრი რუსი მთავრებუ, რომელიც თავს ვოლ-
 ტერის მიმდევრად ღვილიდა, შორს იყო ვოლტერის იდეებისაგან.

ფრანგული კულტურის ვაფრენა რუსეთში ყოველთვის ურანო-
 რი არ ყოფილა. რუსეთისა და საფრანგეთის პოლიტიკურ ცხოვრუ-
 ჭაში მიმდინარე ცვლილებანი უარყოფითად მოქმედებდა რუსულ-
 ფრანგული დიპლომატიის ურთიერთობაზე. ფრანგ განმანათლებლ-
 თა წინააღმდეგ რეაქცია განმარტვისა რუსეთში ჯერ გლეხთა
 აჯანყებებმა და განსაკუთრებით საფრანგეთის დიდმა ბურ-
 ჟუაზიურმა რევოლუციამ. რუსულ-ფრანგული კულტურის ურთიერ-
 თობის მუხუბრებას ხელი შეუწყო, აგრეთვე ნაპოლეონის

განაღებებს გარდა განაქმული ყოფილა ევროპული საქონელი, ხალხური იქებს აქებს ქალს: "საფრანგეთისა აგლასო აღისგან ვადამეფი ხარ".

მისხ უმცროსი ამისა, როგორც უკვე აღვნიშნეთ ქარაველიშმა ევროპა, კერძო საფრანგეთი, მათი რიტორიკა რუსეთის მთხოვბით გაიცნეს. ჯერ კიდევ არჩილ მეფის ვაჟმა, აღეხანდრე ბაგონიშვილმა, მთავრო განაღებმა რუსეთში, სადაც აღბაძ, შინსწავლა ფრანგული ენა. X) ვახტანგ VI ამალის ჭეჭრის მესახებმ უკვე მოკუმენცალური ცნობები მოგვამოებმა, რომ ისინი ფრანგული ენას სწავლობდნენ. პრეჟ, აღ. ცაგარელს უნა ძველი წიგნებ ამოყვანებას ქარაველი მინაწერი - "1727 წელსა, ქრისტეშობას მივებარე ბრძეგლსა, სასწავლო არქივებეფრისა, მილიტერიისა და არტილერიისა; ფრანგიული რსებას / მივებარე / 1727 წ. მარტს; ქრისტილი მისდა 1729 წელსა; რამბრუნებს მივებ სასწავლო ენის ლეშანი. ქ. ფრანგიული წიგნი ვაყიდე, მივებ სამი შაჟრი; უწინდელი ფრანგიული რსებას მივებ სამი შაჟრი. X)

ამ ემოქას ეკუთვნის "ქარაველი ბუალს" - მანუკა ბარა- ლაშვილის პოეტიკის სახელმძღვანელო. "ჭაშნიკის" ბუალს "L'art poétique" - ლან ურთიერთობის საკითხი მწერებს იწვევს. ლავისი ნორმატიულიობით, კრებობის კანონებისაგან და მორჩილების მოთხოვნით, "ჭაშნიკის" საერო აქვს, "L'art poétique"-ს მატრამ ჩვენ ბუალის უშუალო გველნას მამუკაბე ვერ ვხედავთ მესაძღვებელია, მხოლოდ სახელმძღვანელოს დაწერის იდეა ლან ეწვიოს ბუალს პოეტიკის გაცნობას.

X) არჩილსა და აღეხანდრეს ინსუნიტის არტილერიის ლავის - "Histoire de Charles XII roi de Suède"

XX) პრეჟ. აღ. ცაგარელი "Cbeq. III 230.

Եղան ժց Նախարան Զրժանցնոս Թոսյոյքսն յառճմնոս Կրչխ-
 լոբան, Կոմեղոս Թազոն Նոնոյ առճմնոլոս Գրանգլոբան,
 "յոյոնոմոս" X) Են Քոցնո ըրժայթոյրո յնցոյրոյոյրոս, Թանթո Թո-
 ցմյոլոս Կնոթնոն անթթոթթոյթթոլոբան, Թրոցոնոնոբան, Թյոթրոյթյոթյո-
 ոթնոբան, Ըոնոթթնոն Կոլոն Թրոնոնոնոնոնոն, Կրժոնոնոյրոն Թոնո-
 թրոնոն - Թոցմոյոն Ննոյո - Կոնոնոն Թնոնոնոն, Թոնոնոնոյր Են
 Քոցնոն Նոյրոնոնոնոն, Կոնոնոյ Կոնոյրոն Նոմյոն Երոնոյր Թոն-
 ճմնոն Գրանոյրոն Թոնոյրոնոնոն, Թանթո Թոցմոյոյր Կոնոնոն յնոնոյ-
 ռոն Գոնոնոնոն ըոնոն Գրոնոնոնոնոն Թոնոնոնոնոն, "յոյոնոմոս"
 Թոնոնոնոնոն 1748 Ք. Գոնոնոն VI Թոնոնոն Նախարան Զրժանցնոս,
 Ե. Թ. Թոնոնոն Կոմեղոն Քոյրոնոյ, Կոնոն Կոնոյ, Թոնոն Գրոնոնոնոնոնոն
 Թոն. Գրոնոնոնոնոն, Կոմեղոն Նոնոն Կոնոն - Ննոյոն յնոնոն
 Կոն Ըոնոնոնոնոն Քոյրոնոնոնոն Թոնոնոնոն Գրոնոն Գոնոնոնոնոն
 Նոյրոնոնոնոն Քոցնոն, Թոնոնոնոնոնոն Կոն Թոնոնոն Կոնոնոնոնոն
 Գոնոնոնոն Թոնոն Թոնոն Գրոնոնոնոնոն, Թոյրոնոնոն Կոնոնոնոն
 Թոնոնոն. "յոյոնոմոս": - "Կոնոն Կոնոնոն Գոնոն Նոնոնոնոն, Կոնոն
 Կոնոնոն Թոնոն Կոնոնոնոնոն Թոնոնոնոն Երոնոնոն Թոն Գոնոնոն
 Կոնոնոնոն".

Գրոնոնոնոն: "Գոն Կոնոն Կոնոնոն Գոնոնոն,
 Կոնոն Կոնոնոնոն Նոյրոնոնոնոն,
 Երոնոն Կոնոն Կոնոնոն,
 Կոնոն Կոնոնոն Կոնոնոնոն".

"յոյոնոմոն" Կոնոնոն Նոյրոնոն Կոնոնոնոնոն Կոնոնոնոն Կոնոնոն
 Նոնոնոնոնոն Կոնոն Կոնոնոն Կոնոնոն: - "Կոնոնոնոնոն Կոնոնոն
 Կոն Կոնոնոնոն Կոնոնոնոն, Կոնոն Կոնոնոն Կոնոնոն Կոնոնոն
 Կոնոնոն".

X) Ն.Ն. № 68.

ასტეორიე მებეფევიტობისა გურამიშვილიც.

"იკონომიას" ჰაფისიხ დიდაქვიური ხასილათი , ქრისტიანური სოფლისეფევიტობი, პედაგოგიური ნიოსპირეტიზმი და ფეოდალური იდეოლოგიიხ , პეფერი რამი აქტ ს ხაერითი დავით გურამიშვილის მემოქმეტიზმი.

XVIII ს. რუსულიდან ქართულად იხაერგინა ცნობილი ფრანგი მწერლის მარმონტელიის "ველიზარიანი", გიორგი არქიმანდრიტის მიერ. ჰაფისიხ ხაერგინა დავითიშვიტობა კრემინსკიში 1787 წელს, როგორც ეს ჩაბის დინაქერიდან.

"სრული ვაჟივა წელსა 1787 ჰაფისა დეკემბერსა 14 კრემინსკის, გიორგი" X)

"ველიზარიანიში" რამის ამბებია მონახიტილი, მაგრამ ამის- დამიუხედავად ქართული მკითხველი ჰაფის განსევიტობაე პოეტიკა. "ველიზარიანიში" მონახიტილია გვირგობა და რანინობა მებეფევიტობის ველიზარიანსა. ურხველიტობა სამეოტობის, დიდაფის დამრ- დობა, ჰვალეზის დამხრა, ექსორიხა. სამეოტობიდან გაძევიტობი ველიზარი, მარნიც ურხველი რჩეობა მეფისა და ქვეყნისა. დარმონტე- ლი იპრძევის მეფის ხასილადში განსევიტობი მლიქვენიტობისა, ველებლის იდევიტობისა და მურის წინააღმდეგ. იძლევა მე- ფის ცხოვეტიტობის კრიტიკა. ჰაფის დროისაჰაფის მებეფევიტობი დამრევიტობის ამჟღავნიტობს.

- " ჰაფის დროისა მახ, თეფისა ხასილადი მინი /მეფისა ნ. გ./ სავსე არს მხიარულიტობიხიხ ხმიანობიხი, ვინ დარევიტობს მახ, ვიხაერიმეფე ფოველიტობა მინა ხასილადიხიხიხი მინიხა, არცა კარხა თანა ხამსაქვილიტობა , და არცა ქობიხა მინა ველებისა არაფინ ველების ?"

X) მ. ს. № 1007 მონიშნეობა ამ ნაწარმიტობის უამინავი ხელნაწერი, რაჟ ამჟღავნიტობს პოეტიკარობის რამილიტობა იგი ჰაფის დროში ხაერგევიტობი.

ქარბუღელი მკითხველი ამ ნაწარმოებს ყურადღებით უკიდებოდა. განსაკუთრებით გულზე ხვდებოდა "ველიბარიაში" მოხსენიებული ამბავი რუსეთში გარდახვეწილ თავად - ბატონიშვილებს, რომელთა ხვედრი ბევრით წააგავდა ველიბარისას. საქარბუღელს ინტონაციის იმეტი ველიბარისთვის უმიზეზოდ სამშობლოს ურბულ შეიღებინ დასჯას. ქარბუღელის ყურადღებას მიიქცევდა ისიც, რომ მარ-მონტელის "ველიბარიაში" მოხსენიებულია: კობიბა, ლაშა მუჭა და მხედრობა, კავკასიის მთა.

"ველიბარიაში" დადებითი როლი შეუხსენებია მე ქარბუღელი დეფინაციის სახეობს არა, ქარბუღელი მკითხველის გემოვნების გაფრთხილებებისათვის მაინც. "ველიბარიაში" სოციალური რომანია. ქარბუღელი მკითხველი კი, აღზრდილი სპარსული პოეზიისა, მიჩვეული იყო ამ მიჯნურობის, ან და ეფუძვს მუხარის ამბებს. ~~საქარბუღელის~~ "ვარაზის" ფანტასტიკას და მიჯნურობისათვის უაზრო გაჭრა - გახელებას. მარმონტელის რომანში კი გმირის სამშობლოსათვის თავდადება და განჯვამ მოცემული, შეფხვა და კარისკაცთა კრიტიკა.

მოგე ბუნებისათვის ცნობილი უფროა მარმონტელის "ველიბარიაში". ქარბუღელის უქონრია ~~ქმნილი~~ ბუნების, აღბეჭდვით სან-ფრანს ხედავდა თავის მისახედე / ბუნების - ბუნარითი - ველიბარითი/, სამშობლოდან გაძევებულ ველიბარიაში. ბუნების ველიბარის ინსენიებს ექსემი "ან "ზე სიხ მისვალ"

ვარაზის ვესურდე მიწოდდა
ველიბარიაში ჭკვიანად.

ბესიკს ქარხვედებო ველიბარს /ველიბარს/ აძარებდნენ.

— " მას ბესარჩონს, ჭკუთ ველიბარჩონს "

ჯხვედებო ურთ ღუქსში, რომელშიც ბესიკია შექვებული. "ველი-
ბარჩონის" მარცმინა, რომელიც უქვეთი, დასრულდა 1787 წ.

კრემინსკში, 1788 წ. ბესიკი კრემინსკში იმყოფებოდა
იმერეთის უღბად. აქ მუხვედრია გაიხს ანქიმანდრჩიხს, დამე-
გობრებო. ურთმინდში ხშირი მსუღუთობა აქონია. ბესიკს
შეუხებია ხუმირობა "გაიხს ანქიმანდრჩიხს ". მუორეგანაც
მოიხსენებებს პოეტის გაიხს — "აიხს ლუხს, აიხს, " —
ამასხშირად ხშირს გაიხს".

ცხადია, გაიხსი გააცნობდა ავთის მარცმინს პოეტს — მუ-
გობარს. ბესიკი იხსენებებს ავთის ღუქსში, აგრევე ურანგ.
ხენჭიმიწილის მქვერის ღუქსში¹⁾ გომინსაც — ურ-
ბლახს. ღუქსში "ან" — ზე სიხ მოხვად " ნაქვეამია:

"ურ ბლახ მრქვა".

მუორეგან, ზიმაში: " ურ ბლახ ურის მუღ ღიბრეხ
ღამხეც არ იყო ახსონაა. XX)

X) ღუქსში უკუხენის მარმონგეღის "ველიბარჩონის" ლემაზე
დაქვერის ნაქარმონებო იმავე სათაურით. იგი უმარცმინა ქარხ-
ლა რუსულიდან გაცვილები გვიან - 1861 წ. დავით უხვატის ძე
ცვიცივილი. ცვიცივილი ურანგური სხვა ღიბრჩეჭერი ნიმიშე-
ბიც აქვს მარცმინილი. საინგურქო ეს გარემოება იმიცა, რომ
XVIII ს. ტრადიციები გრძელდება XIX საუკუნის მუორეგან
ვარშიც. უნობრივადაც ცვიცივილის მარცმინი XVIII ს. მარცმინე-
ბის უნისგან არაფრით განსხვავდება. ის. 1) 1591 "ველიბარჩონ
შეხებული უღრის უანდისის მიერ... "

XX) ის. ც. ღუქსში — "ბესიკი, მარმონგეღი და ღუქსში"
"ღიგ.საქ. " 1938 № 24.

III

საქართველოსათვის უცხო არ იყო ვოლტერისა და სხვა "ფრანგ დიდ განმანათლებლები" იდეებიც. XV^{III} ს. ბოლოს და XIX ს. დასაწყისში უკვე გვაქვს მარტინოვი ნიმიევიც ვოლტერი-სა, მონტესკიეს და სხვათა შემოქმედებები.

ჩვენში, ისე როგორც რუსეთში, ყველაფერი ახალი, წინააღმდეგობა წინააღმდეგობის ვოლტერიანობის საბუთი იქნა მონათლული. განსაკუთრებით ხელს უწყობდა ვოლტერიანობა საქართველოში ეკლესიის მსახურების საწინააღმდეგო მოძრაობას. საქართველო, რომელიც პოლიტიკურ კრიზისს განიცდიდა, დიდ ინტერესს უკავშირებდა დასავლეთ ევროპაში ქვეყნის მოქმედებას საბუთების მქონე. იყვნენ დამცვენი განათლებული აბსოლუტისტები. საფრანგეთის დიდ რევოლუციის გავლენით ჩვენში, XV^{III} ს. დასასრულს და 17⁹¹ XIX ს. დასაწყისში, მათ იჩინეს რესპუბლიკანური იდეებიც.

ევროპულ, კერძოდ ფრანგული კულტურის გავლენას ვხვდებით: ალექსანდრე ამილახოვის, დავით ბაგრატიონების, ივანე ბაგრატიონების, - დავით ჩოლოყაშვილის, გიორგი ავალიშვილის, ალექსანდრე ჭავჭავაძის და სხვათა შემოქმედებებში და ცხოვრებაში. საქართველოს ისტორიაში დიდად საინტერესო პიროვნებად მოჩანს XV^{III} ს. მთელი ნაბეჭების მოღვაწე ალექსანდრე ამილახოვი; მისი ნაწარმოებები ამჟამად ჩვენ გვინტერესებს "ბრძენი აღმოსავლეთისა ანუ განბრახვაი მისი სახელმწიფოსათვის მმართველობისა." ნაშრომი მიძღვნილია იმერეთის მეფის სოლომონ პირველსათვის. ექვთიმე მელიქიძის მოსაზრებით, რომელიც გამოაქვეყნა პირველად "ბრძენი აღმოსავლეთისა" იგი დაწერილია 1779 -1782 წლებში.

X) "არქივოლოგიური მოგზაურობანი" I 222 - 241.

გამომცემელით სავაჭრო საშუალებების მიწოდების - "ამ საბჭოთაო
გაყიდვითა და განაწილებით აზრები და იდეები, რომელიც
აქვეყნებდნენ და ასევე გამოცემულნი დასავლეთ ევროპის მკვლევარ-
საყვანის მიერ ნახუარში".

- "ნამდვილად უმნიშვნელო აქტისადაც მრავალს ზედა გავლენა
მოხდეს სხვის საბჭოთაო "გულის ხმის ყოფისათვის სჯულთა" X)

ჩვენი აზრით გარდა უშუალოდ მოხდეს სხვისა, ამი-
ლახონის "ბრძენი ადამიანთა" უფროსი უკავშირებენ მთარის
"ნაკაბის" გავლენას. ავით იქნა ამ ნაშრომის დაწერის ან
ბოლოს, "ნაკაბის" გაყიდვის შედეგად უნდა მოხდეს. ეს სრულიად
არ უარყოფს საბჭოთაო მოხდეს სხვის "კანონების სჯილს" გა-
ვლენას. უკვე შეგახსენებთ თითოეული ფრაზა ნაკაბისა, დაგვი-
ღოს დიდ ძალი ადგილები, რომელიც თითოეული მჭიდრობის სიყვარ-
სიყვარული შეგახსენებთ "ნაკაბის" "კანონების სჯილს". XX)

რომ "ბრძენი ადამიანთა" განიცდის უცხოურ გავლენებს, ამ-
ბე ავით ამილახონის მიუხედავად; ნაშრომის ბოლოს დაწერილ
აქტებს:

"მნიშვნელო "მე ჩემივე ძმანი, ცდილობდნენ სხვისი,
ბედნიერ ჰყოფდნენ ყოველთა მისთა,
არ ჰქონდნენ აუთნის, ივასხონ სხვისი,
კვლავ ძვირფასნი ზე ძალი ღმერთისა".

გარკვევისა ნაშრომით: ჩემსათვის ჩემი მოძებნილი რომ ცდილობდნენ
გაბედნიერებდნენ თანამომხმარებლებს; მე არ ჰქონდნენ აუთნის
საყუ-
თარის, ივასხონ - ე. ი. ისეხონ, გადმოიღონ სხვისი.

X) "არქ. მოც." 224.

XX) იხ. უკავშირებენ "ნაკაბის" ნ. დ. ჩვენი ნაშრომის რედაქციის მიერ
CXXXI 1907 P.

მისაზრება. - "ხარისხი მიანიშნებს უკანასკნელად შენაცხადი არს
 სახელმწიფოსა შინა, გარნა მოქმედებდაი მათი მოთხოვნის პირველ-
 ბაბა" - მარტო ეს რთი იყოს ნაქვედამი, მაშინ ამიღახორის ნაშრო-
 მის ამ ნაწილს დიდ ყურადღებამ არ მივუქვედით. არჩილიც ამბობ-
 და: "თუ ამიწყდეს გლეხი კაცის საქარველო დაძაბუნდა".

ამიღახორის უფრო შორის მიდის და, თუმიც პირდაპირ არ ამბობს,
 მაგრამ ადამიანთა უფლებების გათანასწორებას ქადაგებს. ამით
 იგი საზღვა დგება "ნაკაბბე" და უმუხლოდ მოქნიდავ ფრანგ განმა-
 ნახლებულთა იდეებს იზიარებს. - "ხლოთ თქვენცა ვგაჰინიჯავთ,

აქაცა თანაჰსწორებდეთ თქორივარს, და არავინ არს უმჯობეს
 ურთისა, არცა ვინ უარეს მიუროსა, გარნა ყოველივე ურთისა
 გვაძინსა საურთოსა ასოდ, და ნუგარ არს ურთი და უმეტეს ბედნიერ,
 ხადაცა მუნიშობით ესე გაჰინიჯვლებდაი დანივანებს საურთოსა
 შინა კუთხილუნივინსა მათისა სავანესა" X) უ. ი. ადამიანებო

ფრელა თანასწორნი იბადებინან. ბედნიერია ის ური, რომელიც დაამ-
 ყარებს კაცთა შორის თანასწორებას. საოცარია XVIII ს. 80-იან
 წლებში ასეთი აზრები, მაგრამ საამაყო. ჩვენი აზრით, ამიღა-
 ხორის ბრძოლაში ურველი წინააღმდეგ, ძალიან დიდი ადგილი
 პირადულ მომენტს უჭირავს მაგრამ ძალ შორის პრინციპულ,
 სოციალურ ფრელობრით წინააღმდეგობაში აღმოცენებულ ბრძოლასაც
 ჰქონია ადგილი. ამიღახორის ილაშქრებს ადამიანის სიკვდილით
 დასჯის წინააღმდეგ - "ცოცხალია კაცისა სიკვდილი ყოველისა კა-
 ცისა შუბადღებულ არს, და აღდგინებაი მისი არავისაგან." XX)

ამიღახორის "ბრძენი აღმოსავლეთისაის" შექმნა ქარველი
 სინაოდების შედეგი არ არის. იგი დაწერილია ფრანგ ენციკლოპე-
 დისტების იდეებს გაყნობის შედეგად. ავტორმა ცეის, რომ

X) "არქ. მოგბ." I 237.

XX) იქვე 238.

საქართველოში ასეთი ამბრების ქაღალდებან დიდი ნიარაგი არა
აქვს, რომ ეს ამბრები გადმოტანილი არიან, მაგი ცხოვრებაში
გაფარება სამშობლოს ბედნიერებისათვის აუცილებლად მიაჩნია
და სხვებსაც უჩივს:

"არ უკონდებსა ღვინო, ივასხონ სხვისი!" და ჩვენც ხე-
რედ ეს სტახების /ივასხონ/ გავენიხს საკახი გვანდერებ-
და.

IV

ფრანგ განმანათლებელთაგან საქართველოში ყველაზე
პოპულარული ფოტოგრაფი უნდა იყოს. ფოტოგრაფის სახელია ჩვენი წი-
ნაპირებისათვის დაკავშირებული ურწმუნებულება, ღვინის გმობა,
რელიგიური წესება შეუსრულებლობა. მორწმუნე ქართველებს ფოტო-
გრაფი ნაწილობრივ ხეჩრად შეუფასებია, მაგრამ მისი ადვისებობა
სიმძარხლე არ არის. ფოტოგრაფი აღიარებდა: ღმერთი რომ არ უნდა-
დევს უნდა გამოგვეგონებინათ. მონაქვისტი, დვისტი ფოტოგრაფი
სასტიკად იბრძობდა დესპოტიზმისა და რელიგიის წინააღმდეგ.
ღვინის მიმართ ქართველებს ეს რესპუბლიკანულად და ადვისებობა
მიაჩნდა.

ფოტოგრაფებზე საქართველოში ცნობილი არიან: დავით
და იოანე ბატონიშვილები, ციციშვილი /"პატიოსნების" გმირი/,
დავით ჩოლოყაშვილი, გრიგოლ მუხრან ბატონი და სხვანი.
პლატონ იოსელიანის წიგნში "ცხოვრება გიორგი მცხაძისა"
საინტერესო ცნობაა დაცული. რუსეთიდან დაბრუნებული დავით ბა-
ტონიშვილი, რომელიც იქ გაეცნო ფოტოგრაფს, აღარ იცავს ქრისტი-
ანულ წესებს.

გრიგორიანი, რაი? იმანე: სარქმუნოვნიცა არჩად რაცხვა.
გრიგორიანი, მევენსავით ცუდ მორქმუნეობა არ ვიხსავი, ვოლ-
ფერის პსტავლის მეუღეც.

იმანე: მეც მადისაგვის მოვახსენე, რომ ცუდად დამამტრარბარე
მევენ მამ პსტავლიანეც, ამისგვის, რომ ვოლფერის შემდეგნი
ღრმისსაც წინააღმდეგ არიან, და ხელმწიფეაფა, და სჯულისა-
ცა. გრიგორიანი: ვოლფერი ყოველთა პსტავლის თავისუფლებასა, და
სამოგაძეობის ურთობასა, და უბრძოლველობასა ურთი ურთაში"X)

გრიგორი მეზრან ბატონის ძესახებ ჩვენ ხვამახალინი
არ მოგვეპოება. "კალიმასობის" ცნობა მეტად საინტერესოა. იგი
მოჩანს განაღებულად ამომანაღ და თავისუფლების მოჭრისაღვე;
ცხადია, პაუტონს კორპუსში კურსდამთავრებულ გრიგორს საფუძ-
ვლიანად უცხოინებოდა ფრანგული ენაც.

მეორე ვოლფერისანების დაჯიშ ბატონიშვილის დიფერანცირული
მოფუძნებობის ძესახებ მეტი მახალინი მოგვეპოება; მას ეკუთვნის
მონეტეპკივს "კანონების სული" ზარგმანი.

- "ბულისხმობის ყოვლისაგვის სჯულისა მწმული უფლისა მონ-
ეტეპკუსაგან ზარგმინიღ ფრანკოფონი რუსულა ენასა ზედა, ხელი
რუსული ქარაჯად მეფის ძის, მეპკვიძრის, მეწმად დიფერან-
ცისა, სენატორისა და კავალერის დაჯიშისაგან ქამისა სანქტ-
პეტერბურისსა ყოვლისადა, წერსა ჩვირ... "XX) / 1814 წ. /

X) "კალიმასობის" გამოყოფილებებზელი ნაწილი H 2153 და
აღ. ბარამიძე "მნათობი" 1934 წ. № 7-8 ბობლიკრამა
ღ. ასახოების წიგნზე "ვოლფერისათა საქარაველიში".

XX) 370 დაჯიშს უზარგმინა რნი ფიმი "კანონების სულიანი".

ნააღმძვინვარე და დაპოვებული მარჯველობა მოხერხდება, ბუნებრივად
 საბუნებისმიროს ნაბადა "კანონების სული". ღვიძლ და ვინა ბაჭინი
 მფრინავი, აღბად, გულზე ხვდებოდა მონეტების სიფრველი და მწიფი
 შიღ უნდა მესახებ. მონეტების რჩევას იძლევა: დაპირებულ ქვე
 ყანას დაუტოვონ ხაკუთარი მნი-ჩვეულებანი და უფლებები. ქარ-
 ზველებს "კანონის სული" დაინტერესებდა იმი-
 ლად, რომ მასში მოხსენებულა საქარჯველი და კრების წარ-
 სული კუთხურის სიდიადე.

ფრეგურის მიმდევარი და ვინა ბაჭინი მფრინავის უძებნო არ
 ჩაივიდა ღვიძლი ძროხისა ღრმა და მნიშვნელოვანი სიფ-
 ვრები: - "კაცი ღვიძლი არსი ბუნებრივი მსგავსად სხვადა სხუ-
 ულთა იმარჯობის უფლებებშია სჯულითა, კაცი ვინა არსი
 გულისწინური გარდასავლობს დაუცხრომლად სჯულითაგან მფრინ-
 მიწურ დაწებებ უნდა, და გარდა ამისსა სცვალვსა რიშვი-
 ცა ღვიძლ მან დაწება". აქ მოცემულია მნიშვნისა და პოლიტი-
 კური წყობილების ცვლილება და აღიქმება.

აღიქმებულ აზრობის "ბრძენი აღმოსავლეთისა" და მონეტ
 ვინა "კანონების სული" უფროაღებო არ დარჩენილა. მან
 მკობელი ჰყავდა, რუსეთში გაბასხლებული და ვინა კავშირს
 არ სწყვეტდა სამშობლოსად. გზავნიდა იქიდან ღვიძლ მარჯვნივ
 მხებულებს და აცხროდა მფრინვებს ფრანგ ენის განმანათლებ-
 ლების იდეებს. 1816 წ. ოკტომბრის 17-ს და ვინა აღიქმე ურ-
 ღანაშვილს სწერდა: - "რეგულარს ანსილიონი, ჩემგან მარჯვნივ
 რი, მოვარჯიშე გიორგის, ჩემი სიძის ბერი, და მონეტის კუთ-
 ზისი." - "უგნავე ხეცვის მიმიკობე და ანსილიონი მოუვიდა
 ღვიძლ? თორნივს გამიჭაჭანე, გმობე მფრინველი და მიმწე-
 რი." X)

X) და ვინა მფრინველი "საქარჯველის სიძველენი" გ. 111 გვ. 368.

ეს გარემოება ჩვენს აზრის სასარგებლოდ დაპირაკობს. დავით ბატონიშვილის ქვერილი მიხსენებელი ენათესავების აზრის მამა პლატონი იოსებთან, რომლისთვისაც დავითს ანბანის წიგნი გამოეგზავნა. იმავე ოჯახში, ამ ხვდავან მიწვევების და ამოღახრის წიგნიც იქნებოდა. ბარათაშვილი კი იოსებთან, ჭავჭავაძეებთან, თრბელიანებთან შინაურ, მახლობელი იყო...

V

ფრანგული რევოლუციის დიდ გავლენას ვხედავთ იოანე ბატონიშვილის "ჯადმასობაზე". "ჯადმასობა" მკვთოდ ამოღავნიშებს ქართული აზროვნების, რევოლუციის და მცენებურების ევროპისაკენ მიმართულებას. "ჯადმასობაში" მოჩანს დამორება ქართული კულტურის გზებისა სპარსეთიდან და ევროპისაკენ გადანახა. ამ ნაწარმოებში მოყვანილი აზრები და სურნა ევროპიდან, კერძოდ საფრანგეთიდან მომდინარეობს, - რუსეთის გზით. "ჯადმასობაში" დასმული საკითხები აწუხებდა მე-18 ს. სასულისა და მე-19 ს. პირველი ათეული წლების ქართველებს. ძნელია დავინახოთ ყოველი ცალკეული დებულებისა, რომელიც "ჯადმასობაში" მოცემული, საფრანგეთიდან მოდის, გერმანიიდან, ინგლისიდან, თუ რუსეთიდან, მაგრამ ძირითადად, ფონის მიხედვით "ჯადმასობაში" მოცემული მოწინავე იდეებისა - საფრანგულია.

მე-18 ს. სასულის რუსეთი საქართველოსათვის ევროპის მაგიფრმას სწავდა. რუსეთს ევროპას უწოდებდნენ ჩვენში. ელიაშვილი ფაღვანიშვილი იოანე ბერის მუკილგობაზე უახსუბებს, რომ მივდივარ ურბად - "ევროპისაკენ" X)

X) "ჯადმასობა" გვ. 24.

აქ ჭარბად აღმავლობის რუსეთში გამგზავნებისათვის ხამბაძის
 იტყვისსხეობა. რუსეთი მე-18 ს. ბოლოს ქარაფრელებისათვის ისეთი
 ქვეყანაა, სადაც შეიძლება სწავლისა და მიცნობების შექმნა.
 ისეთი სკოლის შექმნა, რომელიც მანამდე უცხო იყო ქარაფრ-სპარ-
 სული კულტურისათვის.

როგორც უკვე ვნახეთ "კალიმასობაში" მოცემული არიან ურდუ-
 რიანი ქარაფრები: - ციციშვილი და გრიგორ მუხრან-ბატონი.
 ფრანგული ლიტერატურისა და საფრანგულიდან რუსეთში შემოქმდი
 იღებენ გამომდინარე "კალიმასობის" სხვა ადგილებზეც იტყვიან.
 ამ ნაწარმოებში გამახსენებულია სასულიერო წოდება. მღვდლები
 გარდა უფროსებისა დიდს სიხარულს იტყვენ. ღმერთს. სკოლებს და
 ძვირფას სურამელი მოყვანის ქაინოსრო მუხრანისთვის იმან
 ბერს შენობას სახელს - "ბურაბაჯიცო, შენ მხვინელ-მეფევი
 კაცი არა ზარ, რომ აქრით შეგვეწიო და ეს შენობა ურთხს ხა-
 რიასზედ არის დამოკიდებული. ქაინოსრომ იყისვე მიანთო იმან
 ხარისა და მომასტრისათვის ძრახა.

იოანე: ღმერთმა შეგინდოს ეს სკოლა და სხვებისა".

მეორეგან იოანე ბერს სკოლას მიუხვევებს გიორგი ურისათვის
 და სამაგონროდ კქრის იღებს ქრთამად. ავტორი ბურაბა ლამბა-
 რაშვილის პირით ამბობს ქრთამის მოყვანულ ბერს - "ეს კქრე-
 ბი არ გენახა, მე ვიცი რახაც მიუხვევებოი".¹⁾ ეს ასეთი საქ-
 მისი ჩადის ~~შედეგობა~~ ქრისტიანულ წესობაში ^{ქრისტიანული} დამცველი იოანე
 ხელაშვილი, როგორც იქნებინა სასულიერო წოდების სხვა წარ-
 მომადგენელი.

იოანე ბატონიშვილის შეხედულებით, რომელიც თავის ამრს
 ბურაბა ლამბარაშვილის ამქმეფებებს, ასეთი ურთველები კი არ
 არიან, არამედ ასეთი მხელი სამღვდლოება. ქვემოთ მოყვანილი

1) მ. 55.

սքցելով մոտցելուս հասցուց յրիցուցս համըջըղողունս, հաց սց-
ողորն ճարչելու, համոցս յոնջուր Մողմիցըջըղողուն մոմբո-
նահրան, ժողովուրդուս ար արնի ճաղչումի - "Ճիշտն: մղմիցըսը
հաբից ճիշտնի համըջըղողս, հոմ ճղմի ար յլլարնըս:

Յործըր: հոգոր?

Ճիշտն: սն, հոմ մոնաճղըն ճոնմը, ոմ ցմարնջղուն ճա-
ղուն սն ըըը-մամսն ճամհարնմիցըն մոնանաճղըսն; ըսլար-
նիցըն ճոնմըս, հալլուն յարնսց ըսլլըն, ճոնմ արնի մոն-
ցըն, ըս ճարնի հալլարնսց ճալլանըջոնըն; ոմսսց ար ըս-
լլընըն, հալլարն ըս ճարնսց յնն յլլըն ճալլարն մղմիցը-
նը, հալլարն ոմսց ոմս ճարն; մոլլըն ճոնմը, հասլլարն
ճոնս, հալլարն, հալլարն, յնըն ճոնի մամսն հալլարն
ըս յանաճղընիսն ճամհարնմիցըն, հալլարն ճանանաճղըսն, հալլար-
նսն, ոմսսց ճամհարնմիցըն, սցըն ճոնմն յմսն, յարն
լլընի ճլլարն սն յարն ճղ- ճարնսց մսնս ճարնըն
ըս ճարնսն հոմ, սնց մոլլըն հասլլարն, յնն ճլլարն
ճոնսսց ար ճարնըն ճոնս, սմսնսն յլլարն, ճոնս-
մոնսց մոլլարնսն մոլլարն ճարնըն, յնըն ճանընըն յնն
ոլլարն ըս սնս հալլարնըն հալլարն մոլլարնսն հալլարն" X)

սնըն մոլլարն ճոնմիցըն համըջըղողունս մղ-18 ս.
սլլարնըն յարնջընսն ճոնսն մղարն յնըն մոլլարնսն, ոմ
սլլարնի ընն ճանընըն մոլլարնընըն.

Մարնսն ոլլըն սլլարն համըջըղողուն յնընսն ըս
արն յննսնսնըն ընընըն յարնսն, մղ-18 ս. ճոնսն հա-
լլարնըն ճոնսն ճոնսն, հոլլարն յն յլլարն ընընսնըն-
ընըն, ըսն ճոնսն մոլլարն մարնսն ար ոմսնսն, յլլարնսն

X) ՅՅ. 164.

აქარს დადის. ქრისტიანული წესებს არ იცავს.

ღვთის მსახურების და ქრისტიანული რელიგიის საწინააღმდეგო აზრებს უწოდებთ "კარმასობაშიც". ამ აზრებს გარკვევით ამუშავებენ და ვინც ჯიშურის ძე ჩორღვამედი, რომელიმაც რუსეთში მიიღო განაღდება და გადმოაკეთა რასიონის "იფიგენია".

დავით ჩორღვამედი ცნობილი ყოფილა მთელს საქართველოში, როგორც უნაწილო აღაპიანი. იოანე ბერი, რომელიც თავს "ღვთის სტუმარს" უწოდებს, დამის გასახევა ბინას სხევის ჩორღვამედის. დავითიც ბერს თავის მიხედვით გააგზავნის სოფლის ბოლოს, დანგრეულ ეკლესიაში და მსახურს დააბარებს უახრას ბერს: - "რადგან ღვთის სტუმარი ხარ, აჰა ღვთის სახელი!" X) და შემდგომ ჭიშკარისძეობით, ჩორღვამედი ამით დასცინის არა მარტო იოანე ბერს, არამედ ეკლესიას და დავით ბერიმაც.

უნაწილო დამბრვებს არც აღაპიანის ცხენება - წაწყმება სწამს, დავით უბრუნებს იოანეს: - "ბერო, მე ცხენება და წაწყმება არა მწამს!" XX) ქრისტეს დამცველი იოანე ცდილობს უარ-აყოფინის უნაწილო დამბრვებს დავითს აზრები. სამოლო წერილიდან ცდილობს დაუმიჯნოს სურის უკდავება. დავით ჩორღვამედი ირმად არის დაჯერებული დავითს სიმარტელით. მას მივლიც და სწამს დავითს უნაწილოების უპირატესობა და დავით ბერი უბრუნებს ბერის დაპატივით უცხადებს: - "მე შენი დაპატივით არ მივიტყვი".

იოანე ბაჭანიშვიდი არ კმაყოფილება მარტო რელიგიისა და ღვთის მსახურების უარყოფით. მას სახელმწიფოებრივ ცხოვრების კრიტიკაც აქვს მოცემული. ავტორი უჩივს იმ უსამართლობას, რომელიც ფეოდალურ საქარხოველობაში აქვს აღვილი.

ბიბლიაში. " აქ წიგნეუ ჯაბაძე წიგნეუ დროშა რესპუბლიკის დამა-
 ხასიათებელი ნიშანი არის ნაგულისხმევი. რესპუბლიკანური
 იდეების გავრცელების გარეშე არ დარჩენილან ბოგოვერთი წევრებო
 1832 წლის ქვეყნეულებსა. აღარას ვიფიქრობო დოქტორების
 შესახებ, თუთი თქროპირ ბატონიშვილის უქევაძის: -"მე საქარ-
 ლეოთი განთავისუფლება იმიტომ ვი არ მინდა, რომ ბატონი-
 თნა გვარდანი ვინმე გამეფებ, არამედ, რომ საქარლეოთი
 ქვეყნეულებს რესპუბლიკის მატარ სახელმწიფოთი" x)

"ჯარბასობის" განხილული ადგილები ადასტურებენ ითანე
 ბატონიშვილები ფრანგული ამროვნების გავრცელებს. შესაძლებელია
 რომელიმე ცარკული მთმეტიხი წყარო სხვაგან იყო და არა სა-
 ფრანგეთში. მხოლოდ სული, ხასიათი ვი ამ ნაწარმოების
 მთლიანი ადგილებსა ჩვენ მისაბრებას ამტკიცებ. სწავ-
 და და მეცნიერება. დავაების საკითხის გაება, რესპუბლი-
 კანური იდეები ჩვენში ვეროპიდან, საფრანგეთიდან, -რესპუბლი-
 კების მოქმედა. ამიტომ იყო, რომ რესპუბლიკის ვეროპასუ-
 ხლო ნაწარვი, განაღებულ ადამიანს ფრანგს./ვეროპებს/.
 -"ეს იხეო ნაწარვი ქვეყნეულია, რომ სწორედ გაფრანგებულაო. ^{xx)}

ქარლეოებისათვის არც ვერმანეთიდან საფრანგეთი-
 დან და ინგლისიდან რესპუბლიკის გავრცელებული ფრანკ-მასონური
 მოძრაობა ყოფილა უცნობი. დ.სააკაძე დიმიტრი ბატონიშვილს
 სწერს:

"მეფენი მოგვებისა, პატრონი, ^{სააკაძე დიმიტრი}
 ქვეყნეულებართ ფრანკონია".xxx)

x) ბატონიშვილი "1832 წლის ქვეყნეულებსა.ტ.1.გვ.92.
 xx) "ჯარბასობა" 153.
 xxx) ვ.კვარციანიძე, მ მე-2, გვ.457.

ქარმაზონი უღრის ღრანკ მახონს/

1832 წლის მექემურების მონაწილეს დიდადღეობს კვიანძებს
1826 წ. გაუგონია -" აქ საქარაველოში /რამ/ ხელი მოგვაწე-
რინებს მახონი ნუღარ იქნებოთ!"

VI

ჩვენ უკვე ვნახეთ, თუ რა დიდ გავლენას ახდენდა ღრან-
გული რიგრაგურა და აზროვნება ქარაველებზე. რაგონც ანალიზმა
გვიჩვენა იგი უმთავრესად რჩი სახით გამოიხატა: I ღრანგული
რიგრაგურის ნიმუშით შარბინით, II ღრანგული რიგრაგურის
გავლენით ქარაველ, რჩიგონადურ ნაქარამოგებებზე. ასევე მდგო-
მარაობა გრძელდება მე-19 საუკუნის მანძილზე. მე-19 საუკუ-
ნეში ქარაველი რიგრაგურა მეტ დამოუკიდებლობას იჭერს იგი
ძირითადად უმსახურება საქარაველოში შექმნილ კონკრეტულ-
სოციალურ საკითხების გადაჭრას და ურთხვილ პრობლემას.
ეს გარემოება არ უძლიდა ხელს განწყობა ღრანგული რიგრა-
გურის გავლენაც; ქარაველი შეაფრისხაგვის განსაკუთრებით დიდი
მნიშვნელობა ქონდა ღრანგული რჩამას. ამ საკითხს სპეციალუ-
რად განვიხილავთ. ამჟამად ხურათის ხისრ ურსაგვის საჭიროდ
მიგვაჩინა განვაგრძოთ ქარაველ - ღრანგული რიგრაგურათა
ურთიერთობის მიმოხილვა. გავითვალისწინოთ ის ანბურებანი,
რამდენიც ქარაველებს უშარბინითა ღრანგულიდან და ისინიც,
რამდენიც ღრანგულიდან რამე ურთიერთობას ამჟავებებენ.

მე-18 ს. საქარაველოში გაგრძელებული ყოფილა ხარბონ
ჩილოკაშვილის მიერ რუსულიდან მარბინილი ფუნქციონის "მიმო-
ხვლანი ფუნქციონისნი ძისა ურსებს".^{x)}

x) 377 რთ

პროფ. ა. ხაბანაშვილი. "მარკვევები" მე-111 230.

ავნიჭონის ნაწარმოებს დარჩული აქვს ავტორის შეესახებ ცნობებში
 "გელემაქის მოგზაურრობაში," მარტალია, ქარაველი მკითხველი
 საფრის ცხოვრების აღწერას ვერ ნახავდა, მაგრამ არ შეიძლება
 იმისი ზედმეტი, რომ რამდენიმე წელიწადს ამ ნაწარმოებს არ ქონდეს.
 აქ უსამართლო სამართლებრივი სიყვარულია და მფლობელის საკითხი. პა-
 რთობის გრძობას ნაწარმოებში უარყოფითად აღვნიშნავ. აქვე
 დიდი ადგილი აქვს დასამართლებელი მფლობელის პრინციპს. ავნიჭონ-
 ის ხალხის მოყვარული, პუბლიცისტი მფობელის მომხრეა და მონაწი-
 ლეობა ეტყობა დღესათვის წინააღმდეგ. ეს სპეციფიკური ქარაველია
 მუ-18 საუკუნის გასულს და მუ-19 საუკუნის დასაწყისში მუდამ
 აღუდგება. ამით აიხსნება "გელემაქის მოგზაურრობის" გაფრ-
 დება ქარაველი მკითხველებში. დიდი ადგილი აქვს აქვე
 -"ვკითხულობდი ისტორიასა გელემაქისასა" X) ამ ნაწარმოებს ქარ-
 აველი მკითხველის გემოვნების გაფრთხილებებისათვის დიდი
 მნიშვნელობა ექნებოდა. ნაცვლად სპარსული ვარაუდობებისა-
 ხა, დაუსრულებელი მიხედობისა, გაჭრა - გახეობა, აქ სა-
 ხეობის მარაველებს პრინციპებსა დაყენებულ. ავნიჭონ-
 ის "გელემაქის მოგზაურობა" სიყვარული რამდენა.

ავნიჭონისადმი ინტერესი გადმოვიდა მუ-19 საუკუნეშიც.
 1832 წლის შექმნილების ცნობილი მონაწილე სილომონ რამბაძის
 უმარგმინა "წიგნი ავნიჭონისა დუბოვს მუ-14-სთან მიწერილი" X)
 ამ წერილში საფრისი დროისათვის პრინციპული აზრებისა გა-
 რებული.

X) გოგინიძის "1832 წლის შექმნილება". გვ. 316

XX) ი 1832 აქვეა ნაშარგმინი ცნობილი უმარგმინის
 დროისი მარს სიყვარული.

ამ წერილში სასტიკად გაკრიტიკებული მუდის განუსაზღვრელი უფლება, კარისკაძის მიღწევნილობა, მაგრამ რაც უფრო საყურადღებოა, აქ ფუნქციონირებს ილაქქიშვილის მი-14 -ის დაპყრობის მიმოხილვის წინააღმდეგ.

- "ყოველივე აქვენი მიერ დაპყრობის ადგილი არიან უსამართლოდ კმობა. მარტალია, ხელმწიფე, რამდენი დაბავებისა წაქცევილია ბრძოლის მიმდებარე ნივთებისა უნრე, რეცა დაფიქრებულ იყოს ესე უმართო უსამართლობა, რადგან გაძევებულნი დაპყრობის ადგილებსა, მაგრამ უსამართლოდ ძევსა მუშისგან იმით მამონც უსამართლო არს, იმთ წამოყვანილია დაბავებისა წაქცევილი არს ნებობა არიან ხელმწიფისგან ძევსაგან - იგინი აწერენ ხელსა მითხისაგან, რათა არა უმეფისი დაქარკინ; ხელმწიფისი იგი უმისგავებობა ამას, უკრე მძევლებსა წიქსის ძევსა: "თუ არ მარტებ ფულითა სავსე ქისასა მოკვლავ" და სხვ.

ფუნქციონირებს ამ წერილში გამწმენდი ამრები მუცად აღივებდა ქარფული მოწინავე საზოგადოებას. გასაგებია მისი თარგმნა 1832 წ. მუქმელების წერილის სოლომონ რამბაძის მიერ.

მოდერნის ფილოსოფიური მოახრობა "ზადილ ანუ ბეჭის ამბავი აღმოხატულია" X) უმარტინია ნ. ფ. ი. მ. წელს გოთრგო ავადიმივილს. ამ ნაწარმოებშიც მოცემულია კრიტიკა ღვთის მსახურებისა, ხელმწიფისა და პატივებისა.

~~ს.ს. # 210.~~
X) H 1196 აქვს სხვა მხებულებანიც.

ქართული ეპი-ჟაჟ რუსთს მხვედრბათა მარგმანებოც
 მოთპოვბა , ლუმიცა მველარებოც გვიანდელი. ურეკლე მეორის ძეს
 ჟარნავაბს 1828 წ. უმარგმინო - "ჰაზრნი ეპი-ჟაჟ რუსთსანი
 სხვადასხვა საგანოაოვის." X) ამ წიგნიშო მრავალ საკრახბოა
 ამნი გამოთქვილი: სინდისისაოვის, კრედიტქმეღებობსაოვის,
 ლეიშვიტქეღობისაოვის, მეგობრობისაოვის და სხ. აღსანიშნავოა
 ისიც ,რომ ამ ნაწარმოებში ჟარნო ადგილი უჭირავს რუსო-
 საოვის დამახასიაოებელ მგრძნობქობას; რუსო უპირატეობობას
 აძლეფს გრძნობას გონებბსად მველარებოც - "გრძნობა ესე რო-
 მილიცა არაოღეს დიდუმიბბ, უძლიერეს არს გონებობსა, რომელიცა
 უკუე უცილებობს მას" .

რომანტიზმი და კერძოდ ქართული რომანტიზმიც გრძნობის გო-
 ნებბოე პრიორიტეტიც ხასიაოებობა. საკურსოებობა, რომ ჩვენი
 რომანტიკოსი პოეტებობსაოვის უცნობი არ ყოფილა რომანტიზმის
 დამამოჭრის რუსთს მებბეღეღებანი. არა ლუ პოეტები იცნობჭენ
 რუსთს, არამედ,როგორც დასახელებბოც ხელნაწერის მინაწერი
 გვააცნობბ, იგი ვადაუწერიოა სოფელ ქვეში 1866 წ. ივანე
 ურისოავის ოჯახში.

უფრო გვიან უმარგმინოაო რუსთს - "ჰსჯა დავიღობბოც
 დოქონის აკადემიისაგან 1750 წელსა. კრახვასა ბედა ამის
 აკადემიისასა წინადაღბოც ,რომელ ადგიგინებოა ჰსწავლათა და
 ხელიგინებოა მვეწეოდაა წარმაროვასა ბნეოა ანუ ყოფაქცევათსა^{xx)}
 მარგმანი ეკუთვინის დავთოც ესეაოც ძე ჟანბსკრედი ციციშვილს.
 ნამარგმინო 1849 წელს რუსულიდან.

xx) 1260 . x) ს. 216

ქარაფელთბისაგვის უცხო არ ყოფილა არც ფრანგული პოეზია. მაგრამ ისინი დიდ ინტერესს, როგორც პქონდათ ფრანგული პოლი-
ტიკური შესაფასებებისაგან და ბუნებრივად ფრანგული ნაწარმოებებისაგან
ფრანგული პოეზიისადმი არ გამოყოფენ.

ეს ორი ნაწარმოები უნდა ავსებდეს. პირველი: - ქარაფელთბის
უძველესად ფრანგულ მწერლებს რუსულ მარცხენად უცხოებში. პოლი-
ტიკური ნაწარმოები ან შესაფასებ მარცხენად ორს ნაკლებს პქონ-
დავს, ამრბრდით მხარე ნაწარმოებისა მათნე გამოყოფისა
ცუდი მარცხენად ეს ღუქს ბუნებრივს პქონდავს; ამიტომ ეს არ აქ-
ცუდნენ ქარაფელთბის^{საქონდა} ფრანგული ორს ღუქსა რუსულ მარცხენ-
ბისად გამოქარაფელთბის. მორს - რაც არ უნდა დიდი ფრანგული
პქონდეს პოლიტიკა, მათნე ქარაფელ პოლიტიკა ხარაფელთბის პქონდა.
ორმადად მათ ხარაფელთბის არ არსებობდა. ქარაფელ პოლიტიკა ეს
დიდი ფრანგულით გამოქარაფელთბის, ამიტომ ქარაფელთბის ცდილობდნენ
პოლიტიკა და ორს ხარაფელთბის მუქსებას. პოლიტიკა ეს ქარაფელი
ფრანგულით იკვებებოდნენ.

მიუხედავად ამისა, მუ-19 ხარაფელთბის 20-30-იან წლებში
ქარაფელი პოლიტიკა მარცხენად ორს, რამარცხენის^ს რამარცხენ-
ისს ღუქსებას. დიდი მარცხენად რამარცხენად ორს ადუქსან-
ორს ქარაფელთბის. მან გარდა რამარცხენის, პოლიტიკის და ორს
ორს მარცხენად რამარცხენის "ფრანგული და ქარაფელი",
"მედილი და ქარაფელი" მარცხენად მარცხენად უძველესად ფრანგულით,
ამ მხარე ადუქსანორს ქარაფელთბის მარცხენად ახარ ხარაფელთბის
უნდა მარცხენად ქარაფელ - ფრანგული ორს მარცხენად ორს
ქარაფელთბის იცის ფრანგული და იცის რამარცხენად მარცხენად
რუსულით არ მარცხენის ფრანგული პოლიტიკის.

x) ს. ს. 1250 ღუქსი "სახარაფელი... "რამარცხენისა".
და ქონდა მარცხენად ორს მარცხენად ორს მარცხენად "გარდა მარცხენად
პოლიტიკის და მარცხენად ორს" /სული რამარცხენად ორს
დიდი მარცხენად ორს მარცხენად ორს. 1 290.

ჭავჭავაძეს უკუთვინს თარგმანი "ვოლტერის ლეტერი" ან
 რიგონი ხელნაწერითა" ვოლტერის ლეტერი ჭაქვიკვაშიძე" X) ამ დე-
 ბში გამოქვეყნდა თბილისა და ხოცვა- ყრუებს საწინააღმდეგო აწი-
 რი. ლაგონების თარგმანი და ფრანგული კლასიციზმის წარმომად-
 გენილსა გადღენა აღუქსამდრე ჭავჭავაძის შემოქმედებას
 საფრანგულ ხასიათს აძლევს. აი, ჭავჭავაძე, რომელიც ძირითა-
 დად რომანტიკოსა-პოეტი, არც კლასიციზმის სტილიდან არის
 დაშორებული. - ჭავჭავაძის მიდრეკილება კლასიციზმისა და ვოლტე-
 რისაკენ ბუნებრივია. კლასიციზმი ფორმალური და ბურჟუაზიული
 იდეოლოგიის მონიკების საფუძვლებზეა შექმნილი. ვოლტერის
 კლასიციზმის კი რომანტიკული იერის დაჰკრავს.

ფრანგული აზროვნების, საფრანგეთის დიდი ბურჟუაზიული
 რევოლუციის და განმანათლებლობის იდეების გადღენით უნდა
 იყოს დაწერილი აი, ჭავჭავაძის "ვანი სოფლისა ამასა".
 პრუტ. შ. მანდუკის აზრით ამ დეკლამაციის მიხედვით ურთიერი
 საკითხია დასმული. X) მანდუკი რა გვაძლევს იმის საბუთს, რომ აქ
 სოციალური საკითხიც არ იტყობისებება, ან და რატომ არის შეუძ-
 ლბელი აღუქსამდრე ჭავჭავაძისათვის ამ დროს საკითხის ისე-
 ნაჩვენად დაყენება, როგორც ჩვენ წინა გვგონია. აღუქსამდრე
 აღზრდილი იყო რუსულ - ფრანგულ დიფერენციალზე. ვარაუდ იცნობდა
 საფრანგული რევოლუციის ისტორიას. 1814 წ. რუსის ჯართან ურთი-
 ურადი პარიზშიც შევიდა. რუსეთის ისტორიიდან საკმაოდ ცნობი-
 ლად მუ ~~რ~~ რა დიდი გადღენა მოახდინა პარიზში ყოფნამ ოფიც-
 რებზე. /დეკარისებზე/. ეს ფაქტები, ისე როგორც აღუქსამდრე,
 თავად აზნაურული წრედან იყვნენ გამოხული; რატომ ჭავჭავაძეზე

X) 1511

X X) პრუტ. შ. მანდუკის "ახალი ქართული დიკციონარი" 1 ტ. გვ. 173. 1935წ.

յո ան Մեղժուկ սփ Թարգմաղթաս Գաղղնիս Թոսթընա. Թագրսմ
ճոյոս ըլլէն Կապրոզորճոյա, սլ Գաչրիտրոյրճոյա : Տընըրճոյ, Եղմթնոյրնի, Թոսթըրնի, Կոմիղնիս Թընըրճոյոս, Թընթալոս Կա-
ճրոս, Թթոցըրոսիս ըս Եղլթիս. "

սըլլէնանըրլ թաճթաճաճը ըլլէն ճաճնի սասսեղոս Մընըրճոյ
Եթրոյրնի սմճաճրճնի :

- "Կոմիղնիս սմթարճոս ըսրոսիս ցեոյրճոյս
Ԩս Կստեոյոս Մրոսեղոս, Մսմարճոլոս Թոնըրճոս,
Թոյրոլոլոյ Թաճճան ճանսթրոյրճոս !
անճարսընի ոՄոյա
Թընթալոս Կաճրոյոս, Թթոցըրոսիս ըս Եղլթիս. "

Կըր յոլըլ ըլլ-18 Ե. 80-ոսն թըրճոյ սըլլէնանըրլ սմընթոս
/ "ճրճընի սթնոսսաճըլոս" / ըս Գոյրճոյ սճալոյՄըրոյ / " Մթնոս
Թճըլոս " / ոլսՄթրոյրնի սընթոնսսաճան սընթոնիս Կաճրոյն
թնոսսթըրճոյ : Կս Եաճրոյրճոյա, Կոմ Գոցըրճոյ Գոյոսն սըլլէն-
անըրլ թաճթաճաճըմ ըսթրոս ըլլէն, Եսըս սընթոնոս Թոսսոլ-
ընըր Գաճանսթրոյրճոյս ըսճարսթոս . Թոս Մթըլլէն, Կոմ Եաճ-
Կանթընի Կըլոլոլոյն Թթր թանթըրնըրճոյ Մրոնցոյն սընթոն-
ոս " Կրոսոյն, Թթոյն, ճաճնիսթըրճոյ " Թոսճոյն յարճոյ
ցնոսթըր ըլլո. Կըլլն ճր ճըլլոյն ճոլլոյն ս. թաճթաճաճը Եթո-
սընթոյ, սն ըս ճոլլոյն սեղոյն ըլլո Թթըր Թոն Մընթըրճոյ.
Են ըլլէն անի Թոմըլլոյ սըլլէնանըրլ թաճթաճաճոյն Մընթըրճոյ-
ճոյն, Մթսթըրճոյն Կոմիղնիս ըսթարճոյն Գոցնոյն, Կոմ
սմթոյն Թթոյրճոյն ըլլըլոյն ըլլըլոյն ըլլըլոյն. X)

X) ս. թաճթաճաճըն Կրանթըրոյն Մթարճոյն Եսճանըր Թթր-
ոյն Թթթթթթթթթթ - " Եղլլէնոս սեղոյն ճըլլոսնոյն
Թոսնոյն Եթրոյն. Թթթթթթ Մթրոյնըրճոյն 1808թ.
Յըլլըրճոյն " Թթթթթթ թոյն Կոնոյն " Ե.
Ե. Ե. 2132.

ილიას აბრეშ მარმონჭელი და სხვა სენტიმენტალიზმის მიწოდებში
"მეფად სჭიმავდნენ გრძნობას, ძალად გიროდნენ".^{x)}

საბუდნიეროდ, ამ მიწოდებს რამდენ არსებობის გავლენა ქართულ
მწერლობაზე არ მოუხდენია.

ცოიონ ურისთავმა მარგმინა ფიქტორ ჰიუგოს ლექსები,
მაშ შორის აღსანიშნავია: "მ. ნუ კივბავთ". ამ ლექსში სოცია-
ლურ პრინციპებსა და დავაშირებში დასმულია ქალთა საკითხი.
ბერანტის საფრეზიც არ უფიქრია უცნობი "ქართული მთლი-
რისათვის".

ფიქტორ ჰიუგოს შინაქმედებას განსაკუთრებულ ყურადღება
მიუქცია ილია ჭავჭავაძემ. ილია ჰიუგოს "რეპრეზენტანტი"
უდიდეს წარმომადგენლად" ლექსის და "საფრანგეთის საბუღოვან
მოკლეს " უწოდებს.

ჰიუგოს რეპრეზენტანტი შინაქმედების რეკლამაციური
ხასიათი ცნობილია. მის რეპრეზენტანტი ბუფრი რამ არის რეპრე-
ზენტანტი. ჰიუგოს შინაქმედება რეკლამაციური სულისკვთებისაა.
განსაკუთრება ახალ-მთავის წარმომადგენელთან ჰიუგოს წინ
წამოწმება. ილიასათვის მარმონჭელი უკვე ისტორიის უკუყვინის.
ჰიუგოს შინაქმედებას კი ბუფრი რამ მიუძღოა მისთვის ქარ-
თული პოეზიის.

"საქართველოს მთავრები" დამბუფრა ჰიუგოს რეპრე-
ზენტანტი "განმარტონი" / რეკლამაციის მარგმინა ფრანკოვილი. და
"სიკვდილით დასჯის გადაგდებას საქმე და ამის მათობაზე
ფიქტორ ჰიუგოს წიგნი".^{xx)} ჰიუგოს რეპრეზენტანტი რეკლამაციის
ცნობილობა ახალსული. მას ბუფრი საფრეზი პქონდა ჩვენ
მერობადეულთა იდეებთან, წიგნი კი დიდ მთლიანობაში
მდებლობა.

x) "სარქონი მუხბიუვის კრეტივის გამო." ი. შ. გ. 4. გვ. 372

xx) "საქ. მთავრები" 1862 № 8.

აქ ისიც უნდა გავიხსენოთ, რომ ათუგობე 80 წელი ადრე
 აღიქმანდრე ამიღახორი იღამქრებდა სიკვდილით დასჯის წინააღ-
 მიდეგ. 60-იან წლებიდან ქარბველები სწავლობენ ფრანგულ ლიტე-
 რატურას, მათ ფრანგული ლიტერატურის რევოლუციონური წარმომად-
 გენილები აინტერესებთ. იღია ჭავჭავაძის რევოლუციონური იდეებს
 შრომის სუფთებისა, ძმობა ერთობა თავისუფლების მისახებ, ბევრი
 რამ აქვს საერთო ფრანგულ აწროვნიებასთან.

ბერძენის საცირული ლექსის გავლენას ვხედავთ იღიას ლექსზე
 "რა ვაკეთებ ...", "ფენიური ური". და სხვ.

სხვა ფრანგი მწერლების გავლენაზე მოჩანს იღიას ქვემოთ
 დებაზე, ეს პირველად ვიღა აშაძიძემ აღნიშნა. "განდგომი"
 უღრესად თნიცინალური ნაწარმოებია, მაგრამ მას ბევრი რამ
 აქვს საერთო უშიღ ზიღას "აბაღ მურეს ქველმისთან" და ფლო-
 ბერის "წმინდა ანტუანის ცხენებასთან" / *La tentation
 de St Antain*/. ათუგობს "უკანასკნელი დეე სიკვდილით დასას-
 ჯღისა "ჯიღე გე" და "საბრალინი" იღიას უყურადღებოდ არ
 დაუტოვებია. ამიტომ იფო რამ იღიამ ათუგობს ქვემოთდებულ
 ადგალი დაუღით თავის უწინაღმდეგ "საქარბველს მთამზე". X)

ქარბველები უყურადღებოდ უმწერობდნენ საფრანგულის პო-
 ლიტურს ცხოვრებას, მანაუგრძნობდნენ საფრანგულის რევოლუციონ-
 ნური მოძრაობას. ცნობიღია, რომ ქარბველი ბაგრატონმა მონაწი-
 ლობა შიღოთ შარბის კომუნალი და ბარეკლებზე დაიღუპა.
 ამ განწყობიღების გამთხაგულებას წარმოადგენს იღია ჭავჭავაძის
 ლექსი "1871 წელი 23 მაისი, / კომუნის დღემის დეე"/.

X) ვიღა აბაძიძის "უცხოებობის" პირველი წიგნის ბარდა იბ.
 ნ. ურუბაძის - "იღია ჭავჭავაძის ქვემოთდებულს შარბე-
 ლებში ფრანგული ლიტერატურისთან".
 "იღია ჭავჭავაძის საიუბიღოთ კრებუღი" პრ. თ. მ. ბანდუ-
 კღის და ვ. კაკაბაძის რეე. 1939 წ.

Մահիճի կոմիտեի ղեկավարներն ու իր անդամներն ու խորհուրդի անդամներն իրենց ղեկավարներին և խորհուրդի անդամներին հարգելով և շնորհակալությամբ հայտարարում են:

"Հարգելի ղեկավարներ և խորհուրդի անդամներն իրենց ղեկավարներին և խորհուրդի անդամներին հարգելով և շնորհակալությամբ հայտարարում են:"

Պատճառով, որովհետև իրենց ղեկավարներին և խորհուրդի անդամներին իրենց ղեկավարներին և խորհուրդի անդամներին հարգելով և շնորհակալությամբ հայտարարում են:

Մահիճի կոմիտեի ղեկավարներն ու իր անդամներն ու խորհուրդի անդամներն իրենց ղեկավարներին և խորհուրդի անդամներին հարգելով և շնորհակալությամբ հայտարարում են:

Պատճառով, որովհետև իրենց ղեկավարներին և խորհուրդի անդամներին իրենց ղեկավարներին և խորհուրդի անդամներին հարգելով և շնորհակալությամբ հայտարարում են:

Պատճառով, որովհետև իրենց ղեկավարներին և խորհուրդի անդամներին իրենց ղեկավարներին և խորհուրդի անդամներին հարգելով և շնորհակալությամբ հայտարարում են:

Պատճառով, որովհետև իրենց ղեկավարներին և խորհուրդի անդամներին իրենց ղեկավարներին և խորհուրդի անդամներին հարգելով և շնորհակալությամբ հայտարարում են:

X) "Բնութագրում"

ებს მწერლებში ურთავარ დამატებას წარმოადგენენ ქარხელი ლიტერატურისაგან, ავსებენ მას. ამხანაშით ქარხელი მწერლობას საკუთარი გმებო გააჩნია. იგო აღარ არის დამოკიდებულო უცხოური /სპარსული იქნება ეს, ფრანგული ჟე სს./ ლიტერატურისაგან ისე, როგორც იყო ძველად. კამილარიზმის დამოუკიდებლობის მდებარე ქარხელი ლიტერატურა თრგანოული დამოუკიდებლობე და არა მობაძვოე უახლოვდება, საეროთ ხაზებს კქმინის ფრანგული ლიტერატურისაგან. საფურადღებო პრობლემა მით არაგვისპირელითა და მამახანის ურბოერობის საკახეო. რუსო და ვაჟა-ფშაველა. ალიქსანდრე ყაბბეგის მუბმრმ ნაწარმოებოთა ქანრო და ფრანგული ლიტერატურა.

905-იანი წლები რევოლუციონერი აღმავლობის წლებო, გასაქტობო იროდოთ ვეფოშევილი დანწერელებო ბერანჟეს მემოქმელებოთ. ქარხელი რევოლუციონერი პრეღტაროთე მარგმინის ეყენ პოევიტ "ინტერნაციონალი". პოევიტს ექვს მღეროან ბაროკოდებბე მებრძოლით და პარეზის კომუნაროთე გმირობას იხსენებენ.

მე-18 საუკ. გასულს ქარხელი ჟავ. აბნ. ინტელიგენციისაგვის ბუნებრივო იყო ფრანგული კლასიციზმის დამოწმეგვის ელა. პოლიტიკურად დამილი ქვეყანაში საფუძვლიანი იყო სურვილი სახელმწიფოს დანწეოანებოთა და მუჟის უღლებოთე დამმეკვიცობოთა. სამოკადოებობის მონინავე ნაწილისათვის კონსტეციონალიური მონარქიის და უფრო მემარცხენეოთე არც რესპუბლიკანიური იდებობი ყოფილა უცხო.

ბურჟუაზიო, რევილიცე საფრანგეოთე იბრძოდა რესპუბლიკობოთე, საქარხელიოთე არ არსებობოთა. ბურჟუაზიული ინტელიგენციის მადეფრეობას ჟავ. აბნაურული ქრიდანი დამოხელი მწერლები ექოევენ. ამოცოამ მოგჯერ ურთე და იმავე მწერლის მემოქმელებოთე კონსტეციონალიური მონარქიის იდებოთე დემოკრატული ტენდენციობოთა

ցնքընձ. մը-18 և. և մը-19 և. Յորջըր Նախջարթի յարաշըր
 ծըրյաթիոն և ինչսկոտ ան ար արնցթոնոտ շընթ անննան և ինց,
 որոմ յարաշըրըն Նաչընթ քցանցթոն ցրանց ճանմանաղը-
 ծըրա թորոն մորննաշը և մըմարցնցնց մորաշաթըն, սաշ-
 ոնկըն: ըրըրոն, Աղընն, Աղըրցոն, յարաշըրըն ճան-
 մանաղընթըն թորոն Յորմորըն, - ցորըրն և մորընցըն
 սղըրցն յարմարընթան. հըսոն Նաթըրընթ ք Նաչընթ
 հըրըրցոնընթ հաննաթն ճնշըրընթ յարաշըր ար ճարգ-
 թնոն մաթ. հըսոն "Contrat social".

հընթըրըն յարմարըն ըրընթ քոննց, մորնը, ըրընթ Նաչընթ
 ցրըրընթ. յարաշըր արց ընթըրնես և մարն - ճորընթ թընց
 հըրըրցոնընթ ըրընթ ճարմարընթն.

Երա մորընցը, հորընթ ցրանցըր ինցընթընթըր ը-
 ճըրաթըր ճնան յորոնթըն Նաթարաշըրըն հըրընթըն Նա-
 ըն ճանցընթըն. մարն ցրանցըր յընթընթն և
 ինցընթընթընթըն թրըրընթըն ըմարցնթ Նաթարաշըրըն
 հըրընթըն ճարմարընթն յորնթ. ճարն ինցընթընթընթըն
 և յընթընթընթըն արնթընթ Նաթարաշըրըն մորընթըր
 և Նա ըրըր թընթընթընթը. 50-ան թընթըն ըրըրընթ
 յըրընթընթըն յըրընթընթըն մորընթըր ցրանց հըրըրցոնընթըր
 ըրըրընթ. 70-90 թընթըն յըրընթընթըն յարաշըր - ցրանցըր
 ըրըրընթընթըն ար Նաթըրըն; յարաշըրըն յընթընթըն ցրանց
 ըրըրընթ, հաթ թընթըն յըրընթըն յարաշըր ըրըրընթըն
 Յորըն / մարնան, Յորը, Արը, ըրըր/. ցրանց ըրըրընթըն
 ճարընթըն յըրընթըր ցրանցըրընթ. 90-ն թընթըն ինց-
 ըրըն ինթըրըն ցրանցընթըն ճարընթըն թրըրընթ.)

x) յըրընթըր ցրանցըրընթըն ճարընթըն: ճըրըն Նաթըրըն,
 ըրը. մարմարըն ըրը. Յորընթըրըն.

ქართული რევოლუციური გამაგრებული საკუთარ ნიპაღებზე მდებარეობა მსოფლიო რევოლუციის შედეგებში.

მე-19 საუკუნის 80-იან წლებში თავს იჩენს ფრანგული რევოლუციური პრინციპის გავლენებიც. უფრო აბაშიძე ბრწყინებულის ევოლუციონური მეტოდის მიმართ ზრუნვა იხილავს ქართული რევოლუციონალიზმის.

მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში ქართული რევოლუციონალიზმი უფროაღებოდა დასტოვდა ფრანგი პარნასელები და სიმბოლოებისგან: კოლეჯი, ვერდენი, ერეკლე, რემბო და სხვ. ბურჟუაზიული ყოფის პირობებში შექმნილი ეს რევოლუციური მარჯვენა-ბანტი გამომსახილს ვერ მოულოდბა საქართველოში.

მე-19 ს. მეორე ნახევარში ქართული რევოლუციონალიზმი მდინარე გარდატეხა უფროაღებოდა პრინციპი; ამიტომ "წმინდა პოეზიის" ქადაგება ჩვენში ნიპაღებს ვერ მოულოდბა. ფრანგი ბრწყინებულის სიმბოლოების გავლენები საქართველოში მხოლოდ მე-20 საუკუნის ბოლოებში.

ქართული რევოლუციური პრინციპების მიმოხილვის შემდეგ უნდა აღვნიშნო, რომ ფრანგული ენის გავლენის გარეშე არ დარჩენილა არც ქართული ენა. რევოლუციური პრინციპები ქართულში გაბატონდა ფრანგული სიტყვები. მე-19 ს. ქართული ენის ევოლუციონში უამრავი ფრანგული სიტყვა დატოვდა. საფრანგოებთან, რომ ჯერ კიდევ 1776 წელს მთავრებში არსებობდა კონსტიტუციონალური ნაშრომები ¹³⁻¹⁴ სხვა სიტყვებთან ¹³⁻¹⁴ ფრანგული სიტყვებიც: პლაზონ, პრინცი, გარდეროზი, დამა, კონტრა, -პროგრესი და სხვ. X)

X) 3 № 100.

ბარათი 344.

I

განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა აქვს ქარაუღი კურდუჩი-
 ხაშვის ფრანგულ ჟეაჭრის. პირველი ქარაუღი ჟეაჭრი მეფე ერეკ-
 ლეს ეპოქაში ფრანგული ჟეაჭრის გავრედილ ჩინებასა და განვი-
 ლად. აქაც საქარაუღოება და საფრანგულ შორის გზას რუსული
 წარმოსტეგნება. ფრანგული დრამატურების გავრედილ, კერძოდ
 მოღიწრისას, ვხვდებით გიორგი ერისთავის ჟეაჭრზე და დრამატურ-
 გობზე. ფრანგული ჟეაჭრისაგან ფრისად გავრედილთა მე-19 საუ-
 კუნის მეორე ნახევრის ქარაუღი ჟეაჭრის. ფრანგულიდან მრავალი
 პიესა იმარგინა, გადმოკუტდა და დაიდგა მე-19 ს. ქარაუღი სტუ-
 ნაზე.

ფრანგული ჟეაჭრის ფრანგულში გადმოტანად ჩვენში,
 გიორგი ავარიშვიდი იხველება. გიორგი ავარიშვიდი არის მჭარ-
 გმინელი სუმირნოვების პიესებია: "რქის მამარებელი", "დუდა
 რაფიფი ქალია", "საჭიბუძარის". მარჯალია, ეს პიესები ფრან-
 გულიდან არ არის გადმოტარგინილი, არამედ რუსულიდანაა, მაგ-
 რამე ზვილ მათი ავტორი, სუმირნოვები, ფრანგული ჯალსიგობის
 ფრეფრის ქვეშ იმეფებებდა. ავარიშვილის ჟეაჭრი დიდაქტიური
 ხასიათისაა. მან უნდა გამოასწორის ადამიანი. ეს ისევევე მე-
 სტეტილებაა, როგორც აქონდა სუმირნოვების ფრანგ მასწავლბ-
 ლებს. ავარიშვილი პიესის წარმოსტეგნისაგან დავის დეებს უკონხავდა
 საბრგარეობას

-" დაიშალია, მე რამე სჯობებს
 ბიდიშვილები ქვე - ქვე ძრომა".

Բոբո Կրիստոֆորոսի ընդհանուր ազդուցողուն միջին հայկերեն խա-
 ղված "յընոթա մյջըմարա" ^{x)} ցնցի ժյոմըղնա ղեղձան, հոմ
 "յընոթա մյջըմարա" ահ արհն ըրամաթյուր նախարմոյն. ղոն արհն
 ըրաղոն ոհ Յոհն Թոհոն. խազոնն խանոսոն "յընոթա մյջըմարա"
 մոգձագոնն մյ-17-18 խայրյնյոն խաղրանցոյն ղազրյուրնյուր
 ըրաղոնն ղոն ղանննչազոնն, հոմ ոնոնն. խընննաչոնն ահ Կր-
 օրան ղանչոչոնն. մա. Գընընոնն /1651 - 1715/ նախար-
 մոյնն աժաղ խաչոհոն "մյջըմարանն ըրաղոն" *„Dialogues
 des morts"* Գ. ղ. "յընոթա մյջըմարա" Գոնցընընն /1657-1757/
Dialogues des morts, հալ ղոժաղ "մյջըմարա յընոթան" ղոմնչոնն ըս
 խն. "յընոթա մյջըմարա" խազոնն Գոհմոնն Գրանցըր-ղոցրոհոն
 յրազմոհընն; խոնցըրոնն աժ ըրաղոնն ժոնախոն. այ ղամո-
 յմյուրն խազոնն ըրոննաչոնն մրազաղ յրոհոննյուր ժյոնըրնյոն.
 յարոհոնն իրըննոնն յձոհոննոնն, աբամոնն խանննոնն
 ոնն. "յընոթա մյջըմարա" խհազաղ միհոննոնն յրազմոհընն հըն
 մոյնն ղաննոյրն աղյխանըրնն աժոննոնն "ժոննն աղոննաղ-
 ոննն!" խոնցըրոնն յընոթա /ըրաղոն/ մաղալ խոնննն
 ըս մընաղ խոնննն ժոհոն. մընաղ խոնննն խոյոնն ժյոնընն
 մաղալ խոնննն ըս ղաննըննյուրն աղոնննն : - "այ Կրոնն
 խանննոննն ահոն, ահլ ղաղոննն ահոնն այս ըս ահլ Կրոն, ղոնն
 խոնննն այ ղաննարնոնն, ըս մոնոն ղաննոննոնն ժոնն".
 հոնն յնն խոննոննոնն մաղալ խոնննն մընաղ խոնննն
 յձոհոննոնն? աբամոնն Կրոնն խանննոնն ոննընն ըրոն
 մյուրոնն. Գրոննննն մաղալնն աբամոննոնն ըննաղննընն.
 Կրոնն ժյոնընն, ոննն մընաղ խոննննն ահ արհն ըրաղոն
 իննաղնն, մաղալնն ղոն խազոնն հայրոնննննն այննննն : -
 -"մաղալնն մյ այնն ղոննն, ըս հընն Գոյրոնն այննն, հոմ

x) Տ 11. ըս մոն. աժոննոնն "ժ. յար. ղոնն", Գ. 15-
 29
 յրոհ. Գ. Կրոննն, "ղոն. ոնն." Գ. 2, Գ.

ისინი / დიდკაცნი ნ. ტ. / არ უბძინ კუთხილს , კუთხილს კაცსა ,
და უბძინ კუთხილს , რამეღნიცა მათ ჭეუვერთთ ეფერებინ
და მიწისიღებენ".

საიქითი ბატონიან მებეგრნიღო მონაც ვახარებუილს,
რადგან იქ - "ყოველი თანახმონი არიან, რაც უფალი, ის
მიწია". მიწა იხსენებს სააქაოს ცხოვრებას, სადაც ბატონი
არაპამიანურად ექცეოდა. ამხელს ბატონის მექრთამიობას და
ნიშნს უცუბს იმიჯ, რადი საიქითი ისინი თანახმონი არიან.
- ე. ი. აღარ არის იქ უთანახმონობა. ბატონს აღარა აქვს უფლება
მიწაზე, ამიტომი ასევე ადგილი ბატონისათვის საძინელია, მიწი-
სათვის კი აქაა სწორედ ბედნიერება.

- "უფალია: ჩემთვის ამ ქვეყანას მივგომარებო და იმას მიწა-
რი არის.

"მიწამ: და ჩემთვის იმი ქვეყანას მივგომარებო უფრო უმწა-
რესი იყო". X)

"უბნობა მკვდარსა" მეფე ერეკლეს დროს მე-18 ს. 90-იან
წლებში იდგმებოდა ღობილისში - "ვადაჭაში" - სწინაზე. აქ საი-
ქითიან პრეტესტია ვამოცხადებუილს სააქაოს წესწამებებებისა
და აღამიანთა შიშის არსებუილს უთანახმონობის წინააღმდეგ.
საიქით, რამეღიც ახარებს მიწას, რადგან იქ უთანახმონობა
აღარ არსებობს, მიმავლის მე არა, სასურველი ქვეყნის სი-
ბოლოდ არის დასახელი. "უბნობა მკვდარსა" რუსულიდან არის თარ-
გმნილი, მაგრამ ნაწარმოების თარგმანს ჩვენ თრანსლუციონერ-
რამი ვაბატონებუილ დიდიკაცის წამისს კუკავშირებთ და აწერებს კი
საფრანგული ვანმანაბლებუილთა იდეებს.

ამრიგად, თრანსლუციონ აზროვნებამ, რამეღიც ვაბატონას ახდენდა
მე-17-18 საუკუნეში ერეკლესზე და რუსებზე მე-18 ს. მეორე

X) მის. აზრამივლი "ძვ. ქართ." თეორი". გვ. 21.

ნახევარში საქარაფრეო მითაქნა.

ფრანგული ირამატორების წიმიში ქარაფრეო პირველად პავთო
ჯომბურის ძე ჩორღაშვილიმ გადმოაკეთა. პავთო, რომელც "კარ-
მასობის" განხილვის დროს ფრანგულ, თავისი დროისათვის განათლებ-
ული და მიწინავე პირი ყოფილა. მასზე ფრანგული ამბოვნების,
კერძოდ ფრანგის გახილვის ვხედავთ. მას არა სწამს ბიარება,
ეკლესია, საიქო წაწყმედა და ცხოვრება. პლატონ იოსელიანის
სიტყვით ჩორღაშვილი ყოფილა: "დღეად მისთვის წმინტი სიტყვითა
და მწერლობითა". ცნობილია: "თავადის დამბევის პავთო ჩორღ-
აშვილის, ჯომბურის ძის დეუსნი, რომელიმე საქებური და
რომელიმე საღობური". x)

პავთო ჩორღაშვილი საფუძველი ჩაუყარა ფრანგული პიესების
ქარაფრეო გადმოკეთებას. ეს ფრანგულია გადმოკეთდა მე-19 საუკ.
ქარაფრეო ირამატორებმა. რასხინის "იფიგენია" ^{xx)} ჩორღაშვილის
მიერ გადმოკეთებულა - "მათს მიფობის დიდებულების, ხრულიად
საქარაფრეოს მიფის ირაკლი მიურის მესაქცევად: ეპობასა მი-
ფობისა მისისასა ნ.ბ. 752/ ქუცა მ- დ მაცხოვრისა ჩ-ნისა-
ჩ.ბ. 7.7. /1795/... "ქალაქ თბილისში.

ჩორღაშვილის მიერ გადმოკეთებულ რასხინის " ეფიგენიას "
პირველად მენხოს პრეფ. ად. ცაგარელი. ^{xxx)} ცაგარელის ამრიგ ირამა
გადმოკეთებულა უძველეს ფრანგულიდან . პრეფ. ვ. კვეციანის
ამრიგ ვი რუსულიდან ^{xxxx)} ჩვენ აქ რასხინის ქარაფრეო გადმოკეთების
ფაქტი გვანიჭებებს , ხოლო აუ რომელი ენიდანაა გადმოკეთ-
ებულ ამჟამად ეს მიერე ხარისხიდან საკითხად მიგვაჩნია.

x) ე. მაყაიშვილი " Onuc." ტ.1 ხარ. 111 გვ. 181
xxx) ცაგარელი " Cbeg. ტ.1 ხარ. 111 გვ. XLI, XXXIX - XLVII, 301-320.
xx) "იფიგენია " დაცულია დენინგრაფში ს. მხედრინის ბიბლიო-
თეკის ხელნაწ. განყ. ირანე ბაგონიშვილის ფონდში № 36.
xxxx) ვ. კვეციანი " დიგ. ისტ. " მე-2 ტ., გვ. 499 - 500.

დავით ჩოლოყაშვილის რასიონის "იფიგენია" შეუმოკლებია, რაჟ-
 მაჭებია ადგილები, განუვრცია რემაჩკები, ქარაჯული პირიბე-
 ბისაგვის შეუფარებია. ჭოლოყაშვილის გაუქმებულებია პიესის
 სცენიური მხარე - "პიესა ისე მარჯვედ არის შემოკლებული,
 რომ უფრო მეტი მოძრაობა არის შეტანილი. გარდა ამისა ჭოლო-
 ყაშვილის მოუყვია დარბევა პიესის დადგმისა და ექსკრაციების
 მხარე" X) ამით ნაწილობრივ დარღვეულია რასიონისათვის დამა-
 ხასიათებელი ფუნდამენტური კლასიკური სტერილი. "იფიგენიის" გადმო-
 კრებას, გარდა დიფერენციალური მნიშვნელობისა, პრაქტიკული
 დანიშნულება აქვს. აგამემნონში გადმოიკლებულია მეფე
 ერეკლეს გულისხმობა და ხაღბს ამბავებზე მჭერბეჭე
 ბრძოლისათვის.

ჩოლოყაშვილის შემდეგ მრავალი პიესა ითარგმნა ფრან-
 გულიდან. ყველაზე დიდ დამსახურება ამ საქმეში ფრანგული
 ენის კარგ მცოდნეს, პოეტს ალექსანდრე ჭავჭავაძეს მიუძღ-
 ევის. ა. ჭავჭავაძის მიერ პიესათა უმრავლესობა ფრანგული-
 ენა უშუალოდ ფრანგულიდან. ჭავჭავაძე თარგმნის: ზოლფრის,
 კორნეილის, რასინის პიესებს. მე-18 საუკუნის დასასრულს
 და მე-19 საუკ. პირველ ნახევარში ქარაჯული მკითხველი უშ-
 ნობა კლასიციზმის კორიფეებს. როგორც პრფ. ვ. კვიციანიძეს
 აღნიშნავს აღ. ჭავჭავაძეს თარგმნილი აქვს ზოლფრის ფრა-
 გმენტები: "აღბრია ანუ ამერიკელი" X), "ზაირა" XX), კორნეილის
 "სინნა". პირველად აღ. ჭავჭავაძის მიერ თარგმნილი "სინნა"

X) მ. აბრამიშვილი "ძვ. ქარა. ლექსი", გვ. 37.

XX) ჯ 1673.

XXX) ჯ 1742 არსებობს "ზაირას" დამატებითი მუხრისგან
 თარგმანიც ს. ს. 1733.

დაბრუნდა გიორგი ურისძეს "ცისკარში" 1853 წ. შეუღობილ
აუფროსად რასინი აქ უნდა.

1884 წ. უნდა "ივერია" ცენზორმა აუკრძალა "სინნა"
დაბრუნდა. რატომ აკრძალა ცენზორმა "სინნა"?

- 1881 წ. აღუქსანდრე მუროვის მკვლელობის შემდეგ რუსეთში
რეაქცია გამოდგა. "სინნაში" უმდიდრეს მონოტოპი ავტორთა
იმპერატორს ფრანკად გვიხატავს. აქვთა შექმნილება იმპერ-
ატორის მიხატავდა. შემინებულ ცენზორს საკვირველი არ
არის, რომ ცენზორის წახალისება დაეწახა. ასაკრძალად ცენ-
ზორისათვის საკმარისი იყო ასეთი ადგილიც:

- " უნდა უნდა მთავრობაც, მეფობაც, ორივე აქვს მთავრებულ
აქა უფლებების დამცვერობა, ყოველი უხმობენ მფარველებად".

/"სინნა"/.X)

ასეთი სიყვავითი შემინებულ ცენზორს უნდა დაეძახა აღარ მიუქ-
ცუვთა ფრანკების ძირითადი იდეისათვის, რომელიც არსებობდა
მონარქისთვის.

აღუქსანდრე ჭავჭავაძეს ეკუთვნის ფრანკების "ჰერაკლის"^{XX)} მარ-
გმანი. ამის შესახებ პრეზ. კ. კვეციანი წერს: - "ვისთა, მარ-
გმანობა არა ჩანს".^{XXX)}

XX) 1910 პრეზ. აღ. ხახანაშვილის და კ. კვეციანის
შეუღობილ აქვთ აღნიშნული, ვინაში "ივერიაში" აწყო-
ბილი იყო "სილი" კონტრისა. "სილის" ქარაუღი მარგ-
მანი არ მითხოვდა. "ივერიაში" დასაბრუნდა აწყობილი
იყო "სინნა" და არა "სილი" ცენზორის მიერ
"ივერიათათვის" აკრძალული "სინნა" დაუღია საქ.
ცენზორ. არქ. ფ. 114 სქემი 655./იხ. აგრეთვე მიხ. აბრამი-

შვილი "ქარაუღი" გვ. 41./
XX) "ჰერაკლის" 2480
XXX) პრეზ. კ. კვეციანი "ლიტ. ისტ." 2 გ. 501.

თსტაგობასაც ამეფლავებებს. საეროთი ვე აღეფსანდრე ვაფვაფადე, რთმეღიფ დირიკვილი დექსებინს დიდი ხეღოვანიფ, ურცელი, ემი- ური ნაქარმითვინს მარგმინისას ჩვეულებრევი სიმაღლებ ვეღარ ინარჩუნებებს. ხშირად აქვს ნაძალადევი ფრამბა, რიჰმა. მადგ. "ცინინამი" ასევე სუსტი რიჰმებინ იმეფაფი არ არის: ფიციხად - ძლიერად, მადიად - სრულიად, მეფდრწუნებინა - განმორებობა ვინება - მარტლება და სხ.

ქონდა რაიმე საეროთი ამინაქრებებს ქარაქი სინამდვილე- მან ლე არა? უმეფელობა რა მემა უნდა მორეული იყო საქარ- მველოსამეფის. მადრამი მადიანად, ყველას მქსახებ ამის მემა არ მეიძლება. მადგ. აღეფსანდრე ვაფვაფადეს მარგმინილი აქვს ფოტეფრის ფრამგელია "აღიზირა ანუ ამერიკელინი".^{*)} "აღიზირამი" ასახეულია მერუს /ამერიკამი/ დამყრობა ეპსანდრეფან. აქ აღვარას პირით ფოტეფრი ამხელს დამმყრობლებს. - "თქრო- თი და სისხლით მარად განუძღობილად" ლვლის. ~~სინამდვილეს.~~ ეპსანდრე აღვარ ამბობს: - "მეძინებინსა წიღ ვმესრავთ ერთა ამათ, /იგულისხმება მერეულინი ნ.გ./ აქა ყოველივე სისხლითა მესფრიდ არს ჩვენიგან, ყოველივე განმეფეფრებუი არს" - "ჩვენი ვართ ჭირნი ახლითა ამის ქვეყანისანი, უსამარ- ლონნი, ამამენი და ჩვენიცა ვიდე ბარბარობინი ველით ამათ მინა არტა სხვა ვინმე არს" .

"აღიზირამი" გამეფვანელი ამერიკელი დამორ სანტიკო წინააღმდეგობა სამმობლოს დამონებინსა. გული სტვივა, რადგან - "მამული მონებინსა უღელსა ქვეში მვენილარე" "ეგულება. იგი ამბობს დამმყრობლებინ: - "სისხლითა ჩვენითა მთვრად არიან, უნჯითა ჩვენითა ლენს მონებმარ და უსამარლოდ მეძინებულისა ქვეყანისა ამის დამქევევი არიან...".

*) 1673.

Գամոր ոճի ժցն իրմ ըսսմարցնոս - "ՅլմսՅնի, իրմընի յղղս-
նսս Յմյնչրն" . "իրմընս յմրնչընս սսչրի սսսսցըն սն-
ցարնս սրնս":

Յրնցրնիս "սընրնս" սր մընընթոնս ընցրնչնի սր ցսմոյն-
ոնս յսրնչընի մչոննչըննս. մսնմի ըսնմյրի Յրոնընս Յրոնն-
մսցրնիս թննսսընթոն ընթոննս մը-19 Ն. յսրնչընի մթնրոնն
ժոննսսընի թըմսս. "սընրն" թսցննի ընթոնն Յրնցրնիս թսնսմը-
նրնչը սսգրննցըննսսսցնիս Յգրոն մոնրընի ըցո, Յրոնր մը-19 սս-
չընիս սսյսրնչըննսսսցնիս.

ցսննընի Յրնոնընի յսրնչընի գրննցընի ըրնսսցրնցնիս յրնո-
յրնոննընսն ցսննսսցն Յրնչընի սսգընչրնի. ըցն ցսնմոչըննիս
/"ըցնցըննս"/ ըս թսրնցննըննիս սսննսսըննս /"Նոննս", "սընրնս"
"Յրնչըն" ըս Ննչ./.

սմոնն սր ըսննսսցրննչընս յսրնչընի ըրնսնիս յրնոյրնոննս
գրննցընի ըրնսնսսցն. յսրնչընի թըսցրնիս մոնրնչ սսգընչրնի սրնի
ցոնրնցն յրննսսցնիս թըսցրնի. յրննսսցնիս թըսցրննսսցնիս ժոննսսընի
Յրննչընի յրննսսցնիս Յրննչըննիս. սրն յրննսսցն ըսրնչընիս
գրննցընի ըրնսսցրնցնիս ցսընըննիս ցսրննչըն. մնն ոննցննսսընն թննչ-
ընննիս սսննսսցն, Յրննչըն Յր "ժընննչ", սմչսրնսն մընսսցնըննս
մոնընրնիս "ժըննիս" *"L'aware"* ցսըննս.

սմոնն ըցո, իրն յրննսսցն "յսրնչընի մոնընրն" յրնոննընն

მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში ქარაჯი რამაფურგიაზე
ფრანგული ვოლფგოტის დიდ გავლენას ვხვდავთ. რუსეთში საფრან-
გულიანი გავრცელებული ვოლფგოტის გავრცელებს რაფიელი ურის-
თავის, ა. ცაგარელი და სხვ. მაგ. რაფიელი ურისთავის
"იფიანის" არის - "გავრცელებული რუსულიდან, შემდეგ
ფრანგულიდან".

ქარაჯი თეატრის მესამე საფეხური იწყება 1879 წლიდან
მუდმივი ქარაჯი დასის ჩამოყალიბებით. ამ საფეხურზე
ქარაჯი თეატრი დიდძალის დაფუძნების ფრანგული რამა-
ფურგისაგან. მრავალი პიესა გადმოთარგმნა და გადმოკვდა.

ანალიზმა გვიჩვენა, მე რა დიდი გეგმობილება მოახ-
დინა საფრანგული ქარაჯი ნიქონაფი, მოაწიროვნებზე მე-18ს.
დასურს და მე 19 საუკუნეშიც. ფრანგული კლასიციზმის საქარ-
თეატრში ფუნი ვერ მოვიდა. მას ჩვენში მჭვირე ნიდაფი არ
ქონდა. საქართეატრში არ იყო არც ანტიური კულტურის სიღრმე,
არც აბსტრუქტური მონარქია და არც რაფიონალიური ფილოსოფია.

განსაკუთრებით მუდამარინო და მინიმალური იყო ფრან-
გული რამაფურგის რილი. პირველი ქარაჯი თეატრი მეფე
ერეკლეს დროს ფრანგული კლასიციზმით იკვებებოდა. მოღიერის
კომედიების გავლენა აფიქსია გიორგი ურისთავის პიესებში.
1879 წლიდან, როდესაც მუდმივი ქარაჯი დასი ჩამოყალიბდა,
ქარაჯი თეატრის რეპერტუარში ფრანგული აფიქსიანი სამაფიო
აღვილი დაიჭირეს.

ფრანგ რამაფურგისაგან ყველაზე მოკლეა მთელი იყო.
მოღიერის კომედიებში, რომელიც ფილოსოფიის ყოფის სასიფიო
ქრონიკის მოცემული, კამილიციზმის გზაზე მდგარი საქართეატრ-
ბეჭდ საქროს ხედავდა. მოღიერის პიესებში სამაფიონენ ჯერ
კიდევ მუდმივი დასის ჩამოყალიბებამდე. სიგამინენ ფიქლისში

II

Տիստոսն մտնարժամ մը-19 խաչքրնիս Յորջըլ նանջարժի մյսժկո ըրողժի «Ըսքնյնարժիսն» իարադոտ միս իննադմըժ մըժրժորի լարաքըլի իալնի . 80-իան իլըժժի Տիստոսն մտնարժիսն Յորիժիժա սնալ խաչքնժիժ պըլժա . խյ մանամըլ միս մաժար միժանն . խարաքըլոսն Յորիժիժքր - ղրոնոմիժրի ըսժրոժա մյսժքըլնժա , 80-իան իլըժիժան խարաքըլոսն քոժըլմիժրիժ ըսժրոժա ըսիսսնա միժնաժ - խսժիժ ժրժորա ըսմոժքնժա իժըլն ղնասա ըս ղրլժքրնս .

լարաքըլի իալնի , լարաքըլի ըլժրնաժքրնա , Տիս Տիստոսնյոսնյոսն ընժըլըլըլնըլնսնաժն ղրաժը խսժիժ ղրժրժորա մոնարժիսն սմ խյրժըլն . մաժնամ Տիստոսն մոնարժիսն Յժաժըլա աժըլն ըսմքըլըլ իրալըլոնըլն Յժժըլըլնսնըլն , իրաժրըլ Տիստոսն , ընը խարաքըլոսն միս . խսժիսն ըսժըլնսնըլն ղսժքրոժ ըսժըլ «մոսքրնսժա ղըլ-ըլմոնսնըլն» ընրժըլ իրըլալըլոն ըս խարաքըլոսն աժար ը . ժաժրաժրոն - մյննանսժ , սժըլն իժըլնսժ - " О существе национальной индивидуальности и об образовательном значении крупных народных единиц" .

ը . ժաժրաժրոն մյննանսժ սմ իժըլնի սմժըլըլըլն միժրըլ ղրըլ-ժիսն ըլժ ղրոնըլնսնաժն ըսժըլըլըլն սժժըլըլնսն ըս ղն ման ըլժրոնըլն ըսնըլնաժրըլն ղսնոնմոմիժր մյժըլըլ միսնըլն .

ը . ժաժրաժրոն - մյննանսժ միսժըլն «նալրոմի» սնալժաժրըլ ըս-ժըլ ղրիսնաժն միսնաժ . խսննաժրըլ ըսժըլ ղրիսնաժմա ղրան ըսժ-ժըլնա ղըլնսն իժըլնսժ մյժըլըլն իարժըլնաժ :

- "О существе ты написал,
Мой друг, более ста страниц,
Но этим только доказал
То, что мы знали без того:
Что ты совсем не существо
И лишь мех крупных единиц"-

დავით ბანი და დავით ერისთავმა ფრანგულიდან გადმოაკეთა ვ. სარქუბ პიესა "სამშობლო". ამ პიესით დაიშვიდრა მან საბურღო რევოლუციამ, შექმნა უპოქა ქარბული მეფის ისტორიამ, ალაპარაკა პიესით კმაყოფილი საზოგადოება, ხოლო გ. ბაგრატიონი მუხრანსკის ტიპის მონარქისტებს გული და ბრძბი ანახეფინა. ქარბული ხარხის სიფარული დავით ერისთავისადმი აკაკე ქურთ-თელია შემდეგი სიფყვბით გაძთხაფა: -

- "ძღვნად და საკურხად სამარადისო
საიმქვეფნიო და საამსოფლო,
ღირსმა ერის ძემ დავით ერისთავმა
სამშობლოსათვის დასდვა "სამშობლო".

ცნობილი პოეფისა, რწამაფურვისა და საზოგადო მოფუაწის
ცოწგი ერისთავის შვილი - დავით ერისთავი დაიბადა 1847 წ.
ბავშვობიდანვე მან საფუძვლიანი განაღება მიიღო. სწავლობდა
ქარბული რუსული და ფრანგული ენებს. 1860 წლიდან ქ.ოქესამი გა-
ეცგზავრა სასწავლებლად, სადაც სწავლობდა კნერის პანსიონში.

პანსონშიც ახსავლიდნენ: ფრანგულ, ინგლისურ და გერმანულ ენებს; ზღუდის, ეთიკის და პოლიტიკის. დაკრძახს, მხატვრობას, ცერეპს, ფარეკობასა და სხვა საგნებს. 1867 წ. ოქტომბრის ენივერსიტეტში ბუდილი ბურბოვილი ფაკულტეტზე, შემდეგ საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტზე გადარჩიდა. 2 წლის შემდეგ გადარდა პეტერბურგის სამკურნალო აკადემიაში. 1871 წ. უმაღლეს სასწავლებელს თავი დაანება და სამმთბროში დაბრუნდა.

დავით ერისთავი წერდა ლექსებს რუსულად და ქართულად. აგრეთვე პეტერბურგში ფოტოგრაფიის ხეს დასწავლდა რუს მწერლებს. დავითს დიდი ნიჭი ჰქონდა ექვსამასობისა და ვარკაპ კლასიკურად ფრანგულ და ქართულ ლექსებს, ხოლო, როგორც მისი ბიოგრაფი იონა მუხომარცია გადმოცემის დავითი რუსული ლექსის უბრაო მკვლევარი ფოტოგრაფია. ქართული ლექსის კლასიკაში ერისთავს ისევე მუხომარცია ჰყავდა, როგორც მათმა ბურბოვილი იყო. ხოლო რუსული ლექსის ვირტუოზულად კლასიკურად.

რუსულიდან მოწერილი უნდა წერილიც ი. ერისთავი ენება დიფრანკურად სადასახს, რომელსაც ცნობილი რუსი პოეტი ა. მათკოვიც დასწავლდა. მათკოვიც დასწავლდას ლექსები, რაც დავითს ძალიან მოსწონებდა. ი. ერისთავი ამ წერილიც სხვათა შორის ამბობს: -

Шофанов тоже читал, хотел подражать мне, но ни к слову, ни к городу, так что вышло комично и публича разсмеялась.

როგორც აქედან ვიხილავთ, ი. ერისთავის ექვსამასობა ცნობილი ფოტოგრაფი რუსი პოეტებისათვისაც და მოციქულები კიდევ ცდილობდნენ მისთვის მიუბრუნებოდა.

პეტერბურგში ფოტოგრაფი ი. ერისთავმა "დროებაში" დაბრუნდა

ქარაფაჲ დაწერილი ორი ლექსი.)^{x)} პირველი მიმართულია XXX-¹ იმი
/ილია ჭავჭავაძე/. ილიას შემოქმედებას და ვით ურისავე ვიცი
გავიგნა მოუხდენია. ცხადია, "სამშობლოს" ავტორი მოხდებული
იქნებოდა ილიას მხვედრებთან.

"აჩრდილს" და ვით ურისავე ხშირად ჟურნე საჯაროდ ვით ურისავე
და იმდენად იყო გაგაცნობილი ამ პოეტთან, რომ სარძეს ირამის
გადმოკვებობას მან პოეტის მთავარ გმირს როცავე აღქმევინა
"აჩრდილს" ბოლო სტროფები . ილია ჭავჭავაძისადმი პატივისცემისა
და სიყვარულის გრძნობით არის გაუღწევილი და ვით ურისავე
მეორე ხსენებული ლექსი: -

"ძმაო პოეტო! რის უკომბლომ შენსა ლექსებსა
და ვიბეპირებ შენგან ნაწიწ წმინდა სიყვავებსა,
მადლობას გწირავ, რომ პირველად შენგან ვისწავლე
ჩემი მამულის პატივცემი და სიყვარული."

ილია ჭავჭავაძეშ პატივსა სცემდა ახალგაზრდა ურისავეს, რასაც
ილიას მიერ მისთვის მიწერილი წერილები ადასტურებს.

უროვნული-პრობლემით და ვით ადრევე დაინფორმებდა. ილიასად-
მი მიძღვილი ლექსი გარდა ეს ჩანს "კრებულში" და ბევრი
ნაწარმოებიდან "წყლებზე"^{xx)} 1870 წ. ენისა-
გაცემით იგონებს ფრანგ ქალს - ჟანნას, რომლის იდეალი სამშო-
ბლოსათვის თავდადებაა. ჟანნა სისულივით აცხადებს სარძეს
პოეტის გმირის როლირების სიყვავებს: - *"Je suis femme
et la patrie à moi c'est l'amour!"*

/მე ქალი ვარ და სამშობლო ჩემთვის - სიყვარულია./ ჟანნას როლი-
რების სიყვავები ასე გადკვებობია: - "მე ვარ ქალი მშვენიერი

x) "ღრუბა " 1869 № 7.

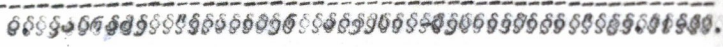
xx) "კრებულის" 1872 № 10-11-12.

საფრანგეთისა და სიყვარული ჩემი სამშობლოა". ამ ნაწარმოებში გარდა ქალაქ პატივისცემისა ურისდავთ ამჟღავნებს დემოკრატიული საფრანგეთის სიყვარულს. ილაშქრებს დაპყრობითი ომის წინააღმდეგ.

საქართველოში დაბრუნებისას დავით ურისდავმა გარდა უბადლო დეკლამატორისაჲ სახელი გაიქვეა აგრეთვე, როგორც მოსწრებელი სიყვითს მატარებმა, ნუმონისტმა რ მარჯვე ფელტონისტმა და მომუნანსობში. ქართველი საზოგადოება ააღაპარავა გრად სოლოგუბის "აღაფტების" საპასუხოდ რუსულად ნაქვეამმა მისმა "იასმოლომა". მაგრამ ყველაზე მნიშვნელოვანი, რიდაც დავით ურისდავმა სახელი მოიხვეჭა მანცე ჟაფრის იყო.

1877 წ. და ურისდავმა კუკიაში გამარჯვებულ სარამოზე იმამაშა გრიბოედოვის კომედიის - "დაი ქუჩისაგან", შეასრულა ჩაყვის როლი. მანვე წაიკითხა მოხსენება გრიბოედოვის.

1879 წ. მუხრანს ქართველ არტისტებს დასი, რიდაც საფუძველი ჩაეყარა მუხრანს ქართველ დრამატურ ჟაფრს. დავით ურისდავთ ამ საქმის ურთ-ურთი ინიციატორი იყო. მან რამოდენიმე პიესა გადმოთარგმნა და გადმოაკვდა, ქართველი ჟაფრის ღარიბ რეჟისორისა და მუხრანს და შეავსო. დავით ურისდავთ სიყვარულს ჟაფრისა და საწრთოდ ხელოვნებისადმი ყველა მისი მანამიეროვანი ადასტურებს. არტისტის კოლე მუხრან და ურისდავთ ამბობს: - "არ მინახავს იმამზე მეტად ჟაფრისა და ხელოვნების მოყვარული კაცი". ჟაფრის სიყვარულს გარდა და ურისდავთ დიდ გემოვნებაც აქონდა. ორი სახელოვანი გენიოსი ქართველი არტისტის ხეობაზე გამოხატა მის სახელოვანად დაკავშირებული; ნაჭრ გაბუნია პირველად მან

გამეფებში "ღრწვების" 1882 წლის მე-12 ნომერში /სამშობალო/
ფრაგმენტები:

"სამშობალო ჟურნალში" 20 იანვარს, ქართული
რწამალური დახის არსებობისაგან იმპერატორი აღიქვანდრე
2-ის სახეობითი მავთულთა მავთულთაგან სახის სახარებოლო,
წარმოებულ იქნება პირველად .

სამშობლო

რწამა ნიჭი 5-ნომერებში და 7 სურათად.

ფრანკულირადი გადმოკეთებულ მ. დ. გ. ურისთავისაგან,
ახალი დეკორაცია. მუცლის ციხე და მსოფლიო ჩაქმელობა.
ბოლოები იხილება ჟურნალის კასაში დასაწყისი 7 1/2 სა-
ათში".

განცხადება დაიბეჭდა გამეფა "Кавказ" - შიშ, რომელსაც
იმ უამარ დავით ურისთავი რედაქტორობდა. რა მქმა უნდა, იმპერ-
ატორის სახელი ღარად იხმარეს, რათა დასს ადვილად გა-
დაეცხადა ყველა დაბრკოლებამაც მხალღმელი იყო ურთხედი
გრძნობის აღმძვრედი რწამის დადგმის წინააღმდეგ.

1882 წ. იანვრის 20-ს, თხმშობალო გაიმართა "სამშობლო"ს
პირველი წარმოებულა ქართული ჟურნალის მცვერის პირის, კუ-
კის ხილის მახლობლად. მთავრებოლია ძლიერზე უძლიერესი
იყო "სამშობლოში" სამოგალოებამდე მავთის იდეალებს განსა-
ხიერება დაინახა. ქართვლები, რომლებიც მხოლოდ ოცნებით
მე წარმოებულენენ მონარქიული რუსეთის კლანჭებოლია მავთის
დაბრკოლს, სტენილიან მემენენენ შემდეგ ამოუღებელი სიფ-
ყვებს: -

"ქართვლები აგრე მალე რილი დასამობენ მავთის
სამშობლოს. ბევრი ამისთანა მავთი დღე უნახავს
საქართველოს, მავრამ იხევე იხე ფეხზედ დამბგარა,
იხევე გამობრუნებულა, იხევე იხე ამოღებულა." -

մաքրվածքը քիչ թվով զանազան սեռերով արտաբերվող-
ծով ծրարներ, որոնք ֆափափաքով և սպասելով "անհրաժե-
շտ" օրեր - սեռեր, մեղմիկի վարձարի ցայտակարար ըմբռն-
վածքներով և սպասելով:

"Նախընտանի զանազան խնայող ըզու զուգա,

"Պատ - Վախի և լուր, ըզու մոթմարը մեղմա!"

"Ռազա թանախը ցե վեցանա, թանազաք ըզուգա,

"մոլցո ժաղը ըզրոթմոնը և զուգա սղթթմոնը"

Մեղմարծովի վարձարի մեղմիկի մեղմոնի խնամքը զանազան-
ըզու ըզանոթ: "Գալմարախ և սպասելով"

սե ըզուգա ըզազանի սղթ և սամրեզուգ, զնոթոթա ման վաղվ զարքը
ըզանազան վարձարը չարք մեղմոնի նոթանի մոնցա, սպասելով
ըզու ըզուգա ըզազանի ըզազանի, ինչու ըզու ըզուգին մարի
ըզուգա, ըզու սպասելով ըզանոթ և ըզան ըզուգազան,

սղթ և ըզուգա ըզազանի սամրեզուգ, ըզուգին մոնց սեռանազան և
սամրեզուգ ըզուգին: Վարձարի ըզուգա ըզանըզան, ըզուգին
և ըզուգին, ըզու սպասելով, սամրեզուգ և ըզուգին,

սե ըզուգա ըզանոթի մարի ըզուգին, նոթանի ըզուգին, ըզուգին
վարձարը չարք և ըզուգին մեղմոնի, ըզուգին ըզուգին, ըզու
մարի ըզուգին ըզուգին, ըզուգին ըզուգին սամրեզուգ և ըզուգին, Վար-
ձար ըզուգին ըզուգին ըզուգին ըզուգին, սպասելով ըզանոթ
ըզուգա ըզազանի, մարի ըզուգին ըզուգին ըզուգին սամրեզուգ
և ըզուգին ըզուգին:

Վարձար ըզուգին ըզուգին, սամրեզուգ և ըզուգին, մարի ըզուգին
ըզուգին, ըզուգին ըզուգին ըզուգին ըզուգին ըզուգին ըզուգին

"სამშობლოს" წარმოდგენით აღფრთოვანებული ხალხი სახლში მიმავალი დავითი ურისთავს ცბაში უბედურად მოძრაობა ჩერდებოდა ქუჩებში. X) "სამშობლოს" პირველი წარმოდგენის დამსწრე, ურისთავის ბიოგრაფი ი. მუჟნარცია წერს: "ეს პირველი წარმოდგენა კი არ იყო სამშობლოსი, ეს იყო პირველი ნამდვილი წარმოდგენა ქართველ ენაზე".

20 იანვრის წარმოდგენის დამსწრე იგივე მუჟნარცია გადმოგვცემს: "წარმოდგენისას ნურასა მკითხავთ

"მისსა მინახავსა ნახუდი აღარა მოგწონებინს..."

თუაგრე იმეფურად შედუღებული ხალხის ტაშის კვრისა და ვაშის ძახილისაგან."

X) 1882 წ. დავით ურისთავი ცხოვრობდა თბილისის სახლში ნეკრასოვის და ელისაბედის ქუჩის კუთხეში № 10/14. /ელისაბედ დავითის ასული ურისთავის ცნობა/

წაუღი პრამის გადმოკვეთებულის **მ.რ. გ. ურისბავისბავის**
და **რეჟისორი მ. ბეზუხოვისბავის**, **ურთი და მუჟიყ რამდენჯერმე**
გამოიხმით საბოგადოებამ ანტრუქტუბში და ტაშის კვრიი დაბას-
ჩუქრა. ურთი: მიშენიერი გრძნობის აღჭურისბავის და მუჟიყ:
პიუისის ღირსეუდაც დადგმისბავის. ნიშნად პატივისცემისა ქარ-
აუღიმა დასმა უძღუნა "სამშობლოს" ავტორს დაუნის გვირგვი-
ნი ატლასის აფიშიი და ამ პიუისის გამმარაფფს დაუნისავე
ჩანჭი ამგვარსავე აფიშიი . წარმოდგენის გააავების შვი-
დგე რიიუნნი ხელიი აიჭვანეს, გამოიყვანეს აუაფრიდამ და
ურთის ბრალს დახილია და ტაშის კვრიი ჩასვეს აიიფრენში
ურთი სიჭვტით, დიდი ამბავი იყუ... "

"სამშობლო" მუჟიყე დაიდგა იანვრის 22-ს ამ სპეექტაკლი,
პირველი მუჟი მთაბეჭდილება მოახდინა გაზ. "ირობა" 1882წ.
მე -17- №-ში წერს: - "ამ პარასკევის წარმოდგენა **მ.რ. გ.**
ურისბავისბავი გადმოკვეთებულის დრამის "სამშობლოსა" უკვე
წავედა ვიდიე პირველი."

"სამშობლოს" გამარჯვების მიზეზი, უპირველეს ყოფილსა,
საქარაუღელს მაშინდელი პოლიტიკური ვითარებაში უნდა ვეძიოთ,
შვიდეუ პიუისის ღირსებაში. მაჭამ იყუ კიდეუ ურთი გარემოე-
ბა, რომელიც აგვირგვინებდა ყველა ამ ღირსებათ. ამ გარემოე-
ბას ქმნიდენ ნიჭიერი არტისტები, რომელნიც მხარში უდგენენ
ლიტერატურას, ქარაუღელ ხაღბს და მათთან ურთად იბრძობენ
მოწარქის წინააღმდეგ.

სიმონ ლომიძის როღს ასრულებდა კოჭე ყიფიანი. ეს როღი
კ. ყიფიანმა შექმნა. ღვან ხიშიიაშვილის როღის აღმსრულებელი
ვლადიმერ აღუქის -მესხიშვილი ხომ საგანგებოდ

ըրևցնելու ըրո՞ւնս սաղտնինս. յարեջուր ըրո՞ւնս և ունեղոտ ոցոտ ևս յար-
 ճեղոտն ըստեղնիս և յարեջուրն ըստեղնիս և յարեջուրն ըստեղնիս
 ո՞րն էր. ո. մեղքն էր ըստեղնիս յարեջուրն: - "Սամբոցարցուն
 սաղտնիս և յարեջուրն և յարեջուրն, որոցնսց մեղքնիս մոլորեցնեալս
 ցոտնեմս մեղքնիս մոլորեալս և յարեջուրն ըրո՞ւնս և յարեջուրն ըրո՞ւնս
 ուրնս ցոտնեմս: Ըմերն ըստեղն, ըս յարեջուրն և յարեջուրն և յարեջուրն...
 Գրեալ է ըստեղն յարեջուրն և յարեջուրն և յարեջուրն " -

Թորոնսն ըստեղն "Սամբոցարցուն" ըրեցնեալս և յարեջուրն
 / Երո՞ւնս, Գրեալ, Թորոնսն և յարեջուրն / Երեւնալս ըրեցնեալս
 ըստեղնիս և յարեջուրն յարեջուրն:

Թորոնսն ըստեղն ըրեցնեալս և յարեջուրն 1883 թինս և յարեջուրն
 ըրեալս ըստեղն ըրեցնեալս "Սամբոցարցուն" -

Սամբոցարցուն ըրեցնեալս

Թորոնսն և յարեջուրն ըրեալս ըրեալս ըրեալս
 և յարեջուրն ըրեալս ըրեալս ըրեալս և յարեջուրն ըրեալս
 5 մոլորեցնեալս և 6 յարեջուրն, Գրեալս ըրեալս ըրեալս
 Թ. Ե. Գ. Երեւնալս ըրեալս. մոլորեցնեալս ըրեալս:

- Երեւնալս ըրեալս - 1. Երեւնալս
- Երեւնալս և յարեջուրն - 2. Երեւնալս և յարեջուրն.
- Երեւնալս և յարեջուրն - 3. Երեւնալս և յարեջուրն.
- Երեւնալս և յարեջուրն - 4. Երեւնալս և յարեջուրն.
- Երեւնալս և յարեջուրն - 5. Երեւնալս և յարեջուրն.
- Երեւնալս և յարեջուրն - 6. Երեւնալս և յարեջուրն.
- Երեւնալս և յարեջուրն - 7. Երեւնալս և յարեջուրն.
- Երեւնալս և յարեջուրն - 8. Երեւնալս և յարեջուրն.
- Երեւնալս և յարեջուրն - 9. Երեւնալս և յարեջուրն.
- Երեւնալս և յարեջուրն - 10. Երեւնալս և յարեջուրն.
- Երեւնալս և յարեջուրն - 11. Երեւնալս և յարեջուրն.
- Երեւնալս և յարեջուրն - 12. Երեւնալս և յարեջուրն.
- Երեւնալս և յարեջուրն - 13. Երեւնալս և յարեջուրն.
- Երեւնալս և յարեջուրն - 14. Երեւնալս և յարեջուրն.
- Երեւնալս և յարեջուրն - 15. Երեւնալս և յարեջուրն.
- Երեւնալս և յարեջուրն - 16. Երեւնալս և յարեջուրն.
- Երեւնալս և յարեջուրն - 17. Երեւնալս և յարեջուրն.
- Երեւնալս և յարեջուրն - 18. Երեւնալս և յարեջուրն.
- Երեւնալս և յարեջուրն - 19. Երեւնալս և յարեջուրն.
- Երեւնալս և յարեջուրն - 20. Երեւնալս և յարեջուրն.

"სამშობლოს" მარტო ღამე, ვაშალ მახვილი და აღფაცვების
 გრძნობა ჩიროი გასაოქნვევია. მან ღარათ გამოცხადება უნება პიოვა
 ქარაჯი და რუსულ პრესაში. მოწინავე ნაწილი რუსული საზოგადო-
 ცებობისა "სამშობლოს" აღფაცვებით შეეგება, ქარაჯი საზოგადო-
 ებასთან უნაფი. მთავრამ რეაქციონერ პუბლიცისტის კატეჯვის გამოე
 "Московский Ведомости" № 1882 წ. № 44 -ში დაიბეჭდა კრეხ-
 პონდენცია, რომელიც მახსარად იგებდა ქარაჯილობას "სამშობლოს"
 წარმოებენისაგვის და რჩევას იძლეოდა ურთველი რეაქციონერ ქარ-
 აჯელებს გოთფრუას ციკვისაგვის მივეცოდა. კრეხპონდენციი С.Р.

ბეჯის: - "Жаль затрат сделанных на постановку пьесы, но
 оне, кажется, могли бы окутиться от продажи декорации,
 костюмов и грузинских знамен в здешний цирк братьев
 Годфруа" - "Кто - то, непричастный местному патриотизму
 и сепаратизму, так сострил над этою переделкой князя Д.Г.
 Эристова:

В порыве молодечества
 В патриотическом чаду,
 Не отыскав отечества,
 Его ты занял у Сарду."

იგივე რეაქციონერ კრეხპონდენციი დასცინის ქარაჯი ურთველი რეაქციონერს.
 ქარაჯელები მთელ პიესის წარმოებენას სეპარაციონული განწყო-
 ბილება იციჩნევენ. სეპარაციონისტები იგივე ციკვისმობს იმას, რასაც
 ჩვენ ურთველი გამანათლებლებელი მოძრაობას უწოდებთ. ქარაჯიობის
 ქეჯისა კი მივეცოდას საქარაჯელობს არ არსებობისაკენ.

"Моск. Вед." №

1882 № 44. მახსარი შეხვედრის 13.

"სამშობლოს" წინააღმდეგ გაიღამებრა აგრეთვე ზბიღისის
 იუმორისტულია ურნაღმა "გუბღმა" კატკოვის გაბღ-ში მოღაღ-
 ბღბღმა კორღსკონღენღისამ ქარღვეღი ხაღბის სამარღღიანღ
 აღმღყოღღა გაბიღწღია. პრღტღსტი მრავაღღმა მწღრაღღმა ღა სა-
 ზოგაღღო მიღღვაწღმი გაღიღსღქღა. კატკოვის გაბღ-ის საჰასუბო
 წღრღიღი ღაბღჭღა ზბიღისის ზავ.აბღაუღღა მარღბაღღმა შაქრღ
 /ღღუარსაბ/ მარღღაღღვიღღმა - საზოგაღღო მიღღვაწღმი, ზღაჭრაღღმა
 ღა იღღა, ჭავჭავაღღის მიღღობარღმა.^{x)} მაჭრამ ყვეღაბღ სასტიკღ
 ღა საკადრღისი ჰასუბი - "მოსკოვისკღა ვღღომღსტიღს" იღღა
 ჭავჭავაღღმი გასღა.

- "ყვეღაბღ სამიღძარღი ღა საზიზღარღი ჭღბღღობა
 იბ ჭღბღღობა, რომღღსაღ საგნამ მიღღღი ვრღ
 ჰღვაღს,ნამიღწინაღაღ იმიღსღანა ვრღ, რომღღიღ
 "შღმიღსღვეღისა გაბიღ სბღისა ღა სბღისა "ჭო-
 ვღღ ოღნღს მიკღღბღღიღა, რმი ზავი იმარღღღს
 ზავიღ გუღის ნაღღბი, სუღის წღუღრღვიღი ზაქ-
 ვღღენღი გაბიღღინღს. ამიღსღანა ვრღის წინამიღ
 ვრღი გაკვეღღიღი მარღბღღარღი უღრღ შღმიღღღბღ-
 ღღა ღა ოღნიღრღი, ვიღრღ მიღღღი ვრღი. იმიღღმი,
 რმი მარღბღღარღს ყოვეღიღვე იარაღი ხეღში აქღს
 ღა ღაბღბღღბღღი კი იარაღ აჭრღიღღა. ღაბღბღღ-
 ბღღს აღარა რღბღა რა ხოღმი იმიღს მიღღი, რმი
 გუღში უნღა რაიბღვიღს უსამარღღიღიღი გაუჰაჭიღ-
 რღბღღი, მაჭრამ სამარღღღიანაღ გაბორღღღბღღი
 გრღმღობა. ვღრღღ რაბღვეღღი გრღმღობა ხაღღსაღღა
 იმიღსი, რის ღარღღუნღბღბაღ სასუღრღვიღა ხოღმი"^{x)}

ბ.წ.წღა იღღა.

"Zemec" 1882 წ. № 70.
 x) "ღრღღა" 1882 წ. № 40. - "კატკოვის ჰასუბაღ"/

"კატეგორიის პასუხად" ვადაბეჭდა რუსულში პრესაში. რუს მიწინააღმდეგე საბოგაროებში ილიას წერილმა კმაყოფილება გამოიწვია. ი.წინამძღვრის ძვირი ძვირი მისკვრიდან სწორდა ილიას:

"ჩემი სიამოვნება იმან უფრო ატანს, რომ აქ, არა აუ სომხებს, ურთი რუსი არ შემიხვედრია, რომელსაც არ გამოეუქვას ადგილობრივი კმაყოფილება მენ წერილებზე"-X)

„моск. Вест!“ სასტიკად გააჯრიტოვა სტეფანე ჭრეღაძე ილიას. XX) აუ რუსი რეაქციონერები ებრძოდნენ „სამშობლოს“, მას რუს რევოლუციონერთა პირის დამცველნიც გამოეხვედნენ. ცნობილი პუბლიცისტი ნ. მიხაილოვსკი — „Отеч. Зап.“-ში „სამშობლოს“ დასაცავად სტეფანე მოაშავსა. ნ. მიხაილოვსკი გამოსაქვამდა რუსი ინტელიგენციის განწყობილებას და პრეტენსიუცხადებდა კატეგორიას. - :

„Русские люди в целом, конечно, неповинны в диком требовании Г. Каткова продать грузинские знамена в цирк для украшения пантомим. Да это и чистый вздор в узко практическом смысле, то есть грузинские знамена останутся неприкосновенны на том самом месте, где ~~они~~ они и теперь не ходят "... XXX)

X) 5296.

XX) "იმერე" 1882 წ. № 7-8.

XXX) „Отеч. Зап.“ Н. М.-л. 6/4 „Записки Каткова“ 1882 № 4

"სამშობლოს" მატერიალური მხარის იყვინენ ისევე, რომლებიც პიეტის
მოტივით ნაკლებ აღნიშნავდნენ. მაგ. სტ.ჭრელაძევილი ბებოძე დასახე-
ლებული პერიოდის ანობა, რომ დრამის სინტრიქონსავე საჭირო იყო
დაგება იმისა თუ როგორ გავიდა ს.ლიონიძე მტრების მიერ გარ-
დაცემული ქალაქიდან, საჭირო იყო დავით ბატონიშვილის მოქმედე-
ბათი ჩვენება, ჭრელაძევის ნაკლებ მითარხნა "სამშობლოს" გმირების
"ქრანოზობა" და ბოგოვილი სიჭყაყიანა მაგ. სვიმონ ლიონიძის მუქ-
ლისა და ღვან ხიმშიაშვილის მიჯნურების ამბავი. *

აქვე შეიძლება ქუთაისის გაბეჭდილი "მრეხის" "სამშობლოს" მთავარი
გმირი" აქებდა "სამშობლოს", მაგრამ შემდეგ ნაკლებ აღნიშნავდა:

1. პიეტისი - "ქრანოზობა და რეალური ისე დაბანად არიან გამ-
გვანობის, რომ მარტო და ცხვრები გვინება მკითხველს, იქნენ მხ-
ბნაველი და ანტიკური ძაღლებსავე"

2. ავტორი ამბობს, მაჰ-ამბასს ხარის ცოცხა ჰყავსო, ეს კი ისტ-
ორიკად სწორე არ არისო, - "თუ თქვენსე დაუმარცხებოქრანოზობის,
და, მარცხებოქრანოზობის რიცხვის და არა ვაქცავებოქრანოზობის."

3. - "ბერი რომ შემოჰყავს და გამყავს ისე, რომ თქვენი ხზის
დავი შენობქრანოზობის, რაჰა და რისხვის! ავტორს უნდა "ქრანოზობისა
ჩვენების თუ რაჰა, დავჭრის და რა იყვინენ ძველი ბერი" და სს.

4. ზ. ღვანისა, რომ ქრან-კახელი ამოგვებს, მბრინის დამჭირის
და მტრების ვერ გაგვად, შეუძლებელია". ვთქვათ ვერ გაგვად, მაგ-
რამ დადინი "ისე როგორ მოტივებდა მბრინისამე, რომ ვერა გაიგო
რა".

ამაჰარ ნაკლებ პიეტისა აქცვის მითარხნა ქრანოზობის გამცემად
დასაყვანა. - "ქრანოზობის ისე მოტივებს ქრანოზობის ქალს, როგორც ძველი
აქრანისა".

- " ჩვენის დედების ისე უკუღმარადად სცენაზე გამოყვანა, როგორც ქეთევანია, უსამართლო ცილისწამებია". ეს აზრი გაიმუ-
რა აკაკიმ 1884 წ. დაწერილ მითხრობაში "სამგვარი სიყვარული". X)

ს.ჭრელაშვილისა და ა. ქრედილის შენიშვნებში აღნიშნული მო-
ტირები ნაკლი ურისაფრის "სამშობლოს", მარტაყ ახლავს; ჭრელა-
შვილი თავის ქრედილში სწერდა: -"მაგრამ იქნება ეს ნაკლებად-
ნი შეადგენენ ურისაფრის დედების კუთვნილებას? ა. ურისაფრის
არა აქონდეს შიგ წილი. ფრანცოზების უცოდინარობის გამო ჩვენ
არ წავგვივიტავს სარდუს დაბეჭდვა რიგინაში".
მარტაყ, აქ აღნიშნული ნაკლი, აქ ეს ნაკლია ჩაიხველება, თე-
ქის ყველა, რიგინალის კუთვნილებას შეადგენს, რასაც სპეცია-
ლურად განვიხილავთ. რაც შეეხება აკაკის შენიშვნას ქეთევანის
შესახებ, რომ ქეთევანი ქარაველი ქალია და ეს ცივი ქარაველი დე-
დების ცილისწამებია, უნდა შევნიშნოთ, რომ ქეთევანი დ. ურის-
აფრის, მარტალია, რიგინის ცილად აყვავს გამოყვანილი, მაგრამ
ქეთევანი ქარაველი ქალი არ არის და მაშასადამე არც ქარაველი
დედაა. ქეთევანი სპარსელია, რომელიც რიგინისვე ფეოდალთან დაიბ-
სნა, მოანათელინა და ცილად შეირთო. იგი გასცემს ქარაველთა
შექმულებას, მაგრამ არა იმისათვის, რათა თავის თანამემამულე-
ლებს - სპარსელებს დაეხმაროს, არამედ იმისათვის, რომ თავი-
სი სიყვარული /ღვანე სიმშობელი/ იხსნას სიკვდილისაგან.
იგი მონაა თავისი პირადი გრძნობისა და სწორედ ეს არის მისი
შეუღებლობა.

X) აკაკი ქრედილი "ჩვენი ნაწერები" ტომი 1. გვ. 187-188.

"სამშობლოს" წარმოდგენაში ადრეც და უმთავრესად 905-იანი წლების შემდეგ, სხვა მრავალ არტისტებ შორის მონაწილეობას იღებდნენ: - ელ. ჩერქეზიძე, ნ. გოციჩიძე, მ. სარაჯი, ქივიცი, ი. გრიშაძე, იოსებ იმედაძე, ღ. მუხრევილი და სხ.

1909 წ. ნოემბრის 15 -ს და 1910 წ. სექტემბრის 26-ს უმათა-ობა ი. გრიშაძის // .x)

სარეუს პიესა " *Patrie!* " რუსეთშიაც იდგმებოდა, მაგრამ სიყვავა სიყვავითი მარგინით. კარლოს ქარაილი - ხიმ-ობაძე/ როდს მოხკვების მცირე ზედაწილი ასრულებდა იუნიონ - სუბბაბაძე.

IV

ქარაილია მკობხვილია ხაბობაძეობა იცის, რომ "სამ-ობლო" გადმოკვებულა სარეუს დრამა " *Patrie!* " დან, მაგრამ რა ურთიერთობა აქვს ერისმავის პიესას სარეუს დრამასთან, როგორ და რა შეხებაა ე. ერისმავისა, რა ჩაუმატა და რა გამოაკლო, მიუხედავად არაფრის იცის; ამიტომ "სამშობლოს" გაგებო-სამების საჭიროა სავიხების ამხროვაც შეხება.

ვიქტორიენ სარეუს / *Victorien Sardou 1831-1908* / ფრანგ დრამატურგის შორის საბავრო ადგილი უჭირავს. უღისივე სარეუს " *Patrie!* " ზელის დანამეფროვე ფრანგული ზეაფრის ერთ-ერთ საკვამესო დრამად. სარეუს შრეფინავად სტილისტი იყო, კომპოზიციის ოსტატი, მაგრამ, როგორც ლეონივე შენიშნავს - მის გმი-რებს აქლიათ ^{სტილისტი} სტილისტი და სიმარტივე.

x) გასაყენებელი ვაქვს საქ. ზეაფრადურ მუბეუბო დაფუი აფიშები და პერიოდული პიესა.
xx) უღისივე " *ფრანკ. სენ. x/x ზ* " II

"Patrie!" - "ციც ავტორებს ეს ლეონტიანი მოჭიანს, მაგრამ
 სარკი, ახერხებს ლეონტიანს უფლებებისაგან გამიზნული სტენდების
 და იანის ბუნების სწორად გადმოცემას. მიმსი მოცემულია ბრძოლა
 სასაბუნების მოვალეობის ერთნაირად და პირადული - ქალის სიყ-
 უარყოფის ერთნაირად მოჩინს, რაც პირველის გამარჯვებით თავდება.
 ამისას რწმანეყოლობა, სქემათყოფობა და უფლებიური სტენდები
 აქვეყნების სასაბუნს აქვებს.

"Patrie!" - დანერა 1869 წ. დიდგა იმავა წლის მარტის
 16-ს პირს - სენ - მარტენის ლეონტი. სპეციალმა არაბული-
 რივი შთაბეჭდილება მოახდინა. ყურნაღის - "L'univers illustre"
 დასაბუნს დაყურებლები მღერვადებისაგან ერთმანებს ესვეტოდნენ,
 დასაბუნს, გოროდნენ. "Patrie!" - წარმოებენი იქმნა თხახსჯერ,
 რის შემდეგ მესწვდა მისი დიდგა და 17 წლის შემდეგ 1886 წ.
 ავღავ გამახდლა.

ვიდრე დადავიდოდე ქარლული "სამომბონის" და ფრანგული
 "Patrie!" ურთიერთობაზე, საჭიროა ვიცოდე, როდის გაცემი და-
 ვის ურისთავი ვ. სარდეს "Patrie!l".

1872 წ. "კრებული" დაბეჭდილ ურისთავის ნაწარმოებიდან
 ჩანს, რომ 1870 წ. საფრანგეთისა და გერმანიის ომის დროს
 ლეონტიანი - ემსი. მცოდე დ. ურისთავი უკვე იცნობს
 "Patrie!l" - ემსი გაცემობილია ფრანგის ქალი უანამი
 სამოვანი - დადავიდების დავითი, რომ დაძვრა ფრანგისაგან...
 "რესპუბლიკური სიმღერა - მარსელიზა! - მე ავღევი და მივგევი

ჭრანგუდშია:

ღ. ურისთავის მიერ მიწერილია:

ჭნაფი დე - რიზოთი - სვიმონ ღუნიძე

ჯარლოთ ვან - დურ ნოყე - დევიან ხიმშიაშვილი

ჭურსოგი - აღბა - შაჰ - აბასხე.

ლა - ტრემუილი - დარბანი

ნუარვარდი, - grand jurest - ისრაფილი

ვარვას, მდივანი სააჯანყებო ტრიბუნალითა - ისმაილი } სახრები

დურნიო, მრჩეველი - აღდავრდი

ქონას, ქალაქის მნათე - გოგია დიკვანი

რინკონი

ისკანდერი

ნიგუელი

ესპანელი ოფიცრები

დაუფ

} სახრები

ნაუარჩა

შაჰმედი - ბედი

ბალინა

ბაბა სოლოაშვილი

ბაკურცი

ფლანდრიელი მედიკოსი

რონი ამირაჯობი

კონილის

ესტატი ციციშვილი

ლონა დოლორეს - ანნახანუმი / მიწერილია შავი ფანქრით მკრთალად /

ლონა რაფაელი - ფანბო.

დავით ურისთავის მიერ ქარტული. დრამის პერსონაჟთა
გვერდით სხვა აღწერაა მიწერილი, მხოლოდ ზოგიერთი პერსონაჟი წა

ლილია შა. *Judule, un erseigne,* —

თომი ორანდენი, სარა მაგნიზორი; ზოგი მოქმედ პირის სახელი
ე. ურისაღვს სრულიად ამოუგდება. ქარაქლიში გამოგზავნულია
აქრეშვე უმნიშვნელო პერსონაჟები, ალის ქედგადე ჯარისკაცებ-
სა და ხადებს გარდა, ქარაქლიში 28 პერსონაჟია *ქრანგული*
პირის 37 *ქრისონაჟი* /.

პირველად, გადმოკვებების დაწყებისას, ე. ურისაღვს გრადი
დგ - რიპორტის გვერდით მიუჭინია სვიმონ დონიძე, შემდეგ
იგი დონიძეძე ქვეყნია. დონმა დორიგისის გვერდით მიუჭინ-
ი ანნა-სანუმი - ქვეყანად. ~~ქვეყნად.~~

ამ ძირითად ცვლილებების შემდეგ ე. ურისაღვს შეხედო-
ბით პიულის გადმოკვებებს პირველი აქტის პირველ რემარკა-
ში *ქრანგულისა* / ნაქვამია: სცენა *ქარმაოდგენს* / *ბაბრის* /
სოქრანს ბრეხსელიში. ქარაქლიში ბრეხსელის მაგივრად აბილი-
სია. ქარაქლიში გამოგზავნულია "ბაბარი / მოქალაქე / მიგზავნული
ვაქარმაგან ". "ესპანელი ჯარისკაცები" შეჭვილია "სპარ-
სელის ჯარი!" გამოგზავნულია რემარკიდან მოქალაქე გადმო-
კვები "ესპანელი დროშა" და სს.

ქრანგულის პირველ *სცენაში* მოქმედ პირთა რიცხვი დიდია.
ქარაქლიში *ქრანგულის* ჯარისკაცნი, მთხალიხენი, ანტიდორის-
ტები და სს.ანი გაერეიანებული არიან და ეწოდებათ "ჯარის-
კაცნი". გამოგზავნულია ორი რემარკაც.

რინკონის / ინკანდერის / რეპლიკიდან გამოგზავნულია ბრეხსე-
ლი და "იპოზინიერმაან". მდლიანად გამოგზავნულია ქარაქლიში
ბიგულის / დაუდის / რეპლიკა და რინკონის ამის მომდევნო
რეპლიკა. მიგველ უბრძანებს ჯარისკაცს ქვეა მოიჭანოს;
ჯარისკაცი უპასუხებს: "ქვეა აღარ არის!" შემდეგ *ქრანგულ-*
ბია - ? *მაშ მოიჭანე!* - ჯარისკაცი მიდის, სჭრის ცულია.

«ის არმიის მამხილებელი რიგოზრის მონღოლი».

ღა- ტრემივილი ამბობს: გასარწმუნებელი და სამოგზაურად წამოყვანილი და დაბრუნების. ქართულით: "სამეგრელოდან წამოყვანილი და ქალაქი, რომ მთუბანოვანი, დამეცა მათრის ჯარი და დაბრუნების გეგმა. მე არ ვიცოდი, რომ მათ- აბასს საქართველოზე გამოეცხადებინათ"- აქ მათაბასის მემოტების ამბავი და ამის დადგინებას არ ვცდი, რ. ურისმავის ჩამატებულია. ავადი წერეთლის ძეგლი- ძეგლი სამარტლიანისა, რომ არ შეიძლება სამეგრელოდან მონღოლთა მიხუროვანი და ვერ შეეგეცა მათ-აბასისაგან ქართლის დაპყრობისა და ახრების ამბავი; ~~მონღოლთა~~ /ავთი პიტი- სილი ჩანს, რომ არ ვიცნობ მეცა ქალაქი მტრის ხელითა./ ქართული გამოგზავნილი რიგოზრისა და ღა - ტრემივილის ტრადიციისგან ამბავი. ცხადია, ქართველი დადგინისა და დიდიძისა- ლის საფუძველი არ იყო ურისმავისაგან გადგენილებინათ, რომ ისინი მარტლიანობებდნენ, ურისმავის ამბავი.

ფრანგული ტექსტში ამის შემდეგ იწყება მარჯობა ღა -ტრემივილის და საფრანგეთის მეფის მეგობრობის ამბავი; ქება მისი ძმის კარლესი პრინციისა. ურისმავს ამ ადგილისაგან დანქრით ხაზი გადაუხედავს. გადმოკლებილსა ვა სრულიად გამოუგზავნისა და რინ- ტონილი შეუმოკლებია.

ღ. ურისმავის მიზანია სარდუს "Patrie!"- მთავარი პატრიოტიზმის იდეა- გადმოიღოს და გააძლიეროს ვიდეო. გადმოკლებილი რეალური დაქრისა და ვთქვამთ რატონითა ქება და სხვა, მაგრამ მისი მიზნისაგან ეს საჭირო არ იყო. რ. ურისმავს სტრუქტურა საკმაოდ მისაწევი ამბავი, მეფისა და პრინციის მათაბავ, რასაც ვერც, პირდაპირ ხასიათს აქვს, და პირდაპირ რიგოზრის /დიდიძის/ მონღოლზე გადადის, ~~სამეგრელო~~ სამეგრელოს ახრებისაგან

ლაპარაკი. დ. ურისხავს გამოყოფილება აგრეთვე და - ჭრემიურის /დაპიანის/ დაფუძვლები და დაფიქრის ამბავი. ესპანეთის მეფის ფილიპეს ძაგება და სხვა. ამით ირამის მეფე მხოლოდნა ეძღვრა. მთავარი იქნა უფრო გარკვეულია ირამის . ფილიპე მეფის ძაგების გამოყოფილი არიებურია ბედიველი ლაპარაკი, სიფუფილი ადამიანი ნის დაბასიანება. ფილიპე იმ ^{საგან} ~~ფილიპე~~ ფილიპის ან ჰენრიგ ალბას /მაჰ-აბაბის/ დაბასიანება უფრო ვარგად ჩანს მთელი პიესიდან, რომელი-ღიაც ნაჩვენებია მათი მტარვალბის საძინელი მეფეებში. რიბორნი-ბა და და - ჭრემიურის დილოგისაგან, რომელიც ფილიპის მეფეებ რა, /ალბას განცხადება/ დ. ურისხავს ^{საგან} ~~და~~ დასჯამს .

რიბორნი დონნა რაფაელის მესამე ამბავი: ბრიუსელის ჰავა, ნეს-ტოანი და ცივი მას ვნებს. ესპანეთის ცაც ვერ იხსნის ამ საბ-რადო რაფაელს. მწ ურისხავს არ შეეძლო ექვთა "ბრიუსელის ნეს-ტოანი და ცივი" "მაგივრად" მბილისის ნესტოანი და ცივი ჰაერი" აძინებ ნესტოანი გამოყოფილება, სიცივე ვი დაუფუფილება. რიბორნი ამბავი: დონნა რაფაელ იმდენად დასწელებულია, რომ "მთელი ესპანეთის ცაც /ე. ი. ესპანეთის/ ვი ვერ უმეველის უბედურ რავმებს".

რადგან ბრიუსელთან შედარებით ესპანეთში უკეთესი ჰაერია, ხოლო საქარფეოლსან სპარსეთს ეს უპირატესობა არა ^{აქვს} ~~აქვს~~ - გამოყოფილება აგრეთვე ნაქვამი ალბას ^{აქვს} ~~აქვს~~ მესამე, რომ არც ურის აზნაური - კეთილშობილი არ არის. ^{მეფე} ~~მეფე~~

მეორე გამოხატვის დასასრული რიბორნი ^{მეფე} ~~მეფე~~ უჩივს და - ჭრემიურს: მუ რაჯობე ბვიმონ, დამადე, რომ ვადვინისტი ხარო. ქარფეოლი დონნიძეს ამის მეშა არ შეეძლო, აძინებ დ. ურისხავი დონნიძეს ამქმევივებს: "მუ რაჯობე ბვიმონ რამე... ნე უფუფი, რომ ურისტოანი ბრძანებულები..."

սըսալը სტენის პირველი რეჟიკა შეცვლილია, დიპლომა ვი დიპ-
 ჟის სილიანად დაწმინდილია. რამდენიმე რეჟიკა მხოლოდ დამო-
 ტრეებელი, ბერის ქვათვანის სტენა დამოუდარგმინილია, მხოლოდ
 ქარაქლი ბერის გვარი ბაღვაში გიუპ - დამოტრეებელია.
 ბერის ქვათვან სახლეს ქვათვანს მხოლოდ ვაგი *Goberstræt.*
 ეს სტენა ქარაქლი სრულიად დამოტრეებელია. ამის შემდეგ
 ქვათვან 14 წლის ბავსვი - უსხუა ვაპსტრე.

ქარაქლი ბერის სახელი არ არის. დამოტრეებელია და - ტრეში-
 დის ქვათვან რიბოთრისადმი.

გრანდელ " *Patrie!*" ქვათვან მრეკავი /მინაე/ უსხას
 /ტრეა დიავანი/ მიბრდილი დიპლომა თვიტრება და უსხას შორის
 სრულიად დამოტრეებელია. და სრულიად ვანთნიქრადაც, ვინადან
 ამ დიპლომა უსხას, საკმაოდ ვიბიკური ვერსონის სახეს
 ამქვანებს, რაც დ. ერისხავის ტრეა დიავანს არას გიბი
 არ ეტყვიება. იგი შევად ხერიტული, ტრადიკული ვერსონაჟია.
 დედაკაცის სტენა ქარაქლი დიპლომა სილიანად დამრგმინილია,
 მხოლოდ ირი მონოლოგი ერე მონოლოგად არის შეტრეებული. ამ
 დროს ისინი ანუქვსი, რიბოთრ და და - ტრეშიტ ქვებს არ იბდი-
 ან. ეს დიპლომა ქარაქლი დამოტრეებელია. დიპლომაში ურისტია-
 ნი ქვათვანი რეკენ ბარს და ურისტიანი ვაღვინისტეში რიბოთრ
 და და - ტრეშიტი პრეტესტის ნიშნად ქვებს არ იბდიან და მუხბლ არ
 იტრინან. საქარაქელი ვი მაკმიდიანი სპარსელია შემოსვვის
 დროს წირვა- დოცვა წყდებოდა.

ქაქვსზე რიბოთრ ამბობს: ეს მად ხელბაში დედი 6 სუს
 იქვასო. ქარაქლი 6 სუ, ად ვარად არის დამოტრეებული. *აქ 397*
 დამოტრეებელია უსნიქვნილო დიპლომა რიბოთრსა და და - ტრეშიტი
 შორის.

სცენა მუთხე . რინკონის სიფყვიდან: ნავახშიმევი მინჯრუნ-
 ღებოდი ... *პ.* ურისდავს, რომ უფრო დაემსგავსებინა რინკონი
 /სკანდინავი/ სპარსელებისათვის, ჩაუმატებია: ვახშამი ვჭამე "და
 უნდა ხაშინიც ზედა დავატანე" და თავი იმითვე მტკიოდა. საბოლოო
 რომ მივდი ახლოს რინკონ, რიზორის სახლიდან კაცი გამოვი-
 და და დასიყვარა - ჩემი სახლიც არა მასვე ვეძებთ, ღმერთ! /*Jerog!*
~~საბოლოო~~, რადგან სპარსელებს რჯულის გასო დავინის სმა არ შე-
 ეძლეოდა და, მაშასადამე არც ღმერთა, *პ.* ურისდავი აქმევეთებს:
 - "სახლიც არ მასვე ვეძებთ, მევე ურჯულოებო", ქარხელ "სამ-
 სობროსი" გამოგვავიქცია და - ფრევიციის ნაქვამი, რომელიც
 მის სიმღერებს შეეხება.

" *Patrie!* " ხაზი გასმულია და - ფრევიციის გვარის კვლავი-
 ბილება, რომ ხაზრანგების მეფის სასახლეში, მეფის ამალაში,
 სხვებზე წინ და ფრევიცილები მადიან, *პ.* ურისდავი ეს არის უკრა-
 ტული ტენიციები განმამაყვავებელი სიფყვი გამოგვავიქცია.
 გასოგვავიქცია აგრეთვე და - ფრევიციის სიფყვი მუთხე სცენის
 დასასრულში - "არ მიყვარს ბრძოლა" /*Je n'aime pas la foule!*/
 სხვა ღვალაჭინი სხვაობა პირველი მოქმედებაში ფრანგულ და
 ქარხელ "სამსობროს" შორის არ არსებობს.

მეორე მოქმედება . ფრანგულის პირველი სცენას აქვს
 დიდი რეჰარა, რომელიც გვაცნობს რიზორის სახლის მოწყობილობას.
 ღვამანდურ წესზე. ქარხელში მოკლე არის - "სცენა წარმოადგენს
 ოთახს სვიმონის სახლიში".

ფრანგულში: სცენაზე არიან დიდი, გიდი, მათრეში, მსახუ-
 რი, პაეტი, ქარხელში მხილველი მთაბლე და ქვევანი.

პირველი სცენის დიდი ფრანგულში ათი რეჰარისაგან შედგება.

ქართული იგი 4 რეპრეზენტაციას გადმოცემული. სცენის დასასრულს ქართული მოახლე ავიდოდა გადის.

მეორე სცენა: ფრანგულში - ვარლთ სიონიკის მსახურების მოშორებას. მსახური გადის. მიჯნური მარტინი რჩებოდა.

დავით ერისთავმა პირველი სცენის დასასრულს დაუმატა, - მოახლე გადის. ამიტომ მეორე სცენის დასასრულს და მსახურების გასვლა ზედმეტი იქნებოდა და ერისთავს ორიგინალის ეს ადგილი შეაქრობა გადარედავს /გვ. 46 - 47/ რადგან მეორე სცენაში აღარაფერი რჩებოდა, ამიტომ შეუერთებია მესამე სცენა.

აქედან ქართულ სცენაში საშვადავი ფრანგულს აღარ მიხედვს. ფრანგულის მეოთხე სცენა ქართულის მესამე სცენაა, ფრანგულის მეხუთე - ქართულის მეოთხე, ~~სცენა~~ ფრანგულის მეექვსე - ქართულის მეხუთე სცენაა.

დანარჩენ მცირე ცვლილებასთან ერთად ერისთავს კამბრის ფეხების ცვლად შეუცვლია.

მეექვსე სცენა შესავსებო ადგილი ფრანგულში არის ქალაქის ავიდო მმართველობის სახლი: *La maison de ville*.

ქართული კმ - მეფეები. ეკვლის ხევი შეცვლილია ქალისის ხევი.

ფრანგულში ფონას /მრეკავს, მნაგვს/ ეუბნებოდა: ხომ იგი პირობა, წაღი და მესასრული. ქართული მეექვსე სცენის აცხადებენ, თუ როგორ უნდა მოიქცეს გოგია დიკვანი /ზარი უნდა დარეკოს/ ამ ადგილას ფრანგულ ფეხსტისაგვის დ. ერისთავს ეურჯი ფანქრი მითქვია : - "*Нравственно курка и зародок*" /გვ. 62/.

რიგობის მეორე დროს ფრანგული არ არის, უნდა შეცვლილია. რიგობის დაუბნია იგი სიღარიბისა და გაჭირვებისაგან. ასე-

ვთა ქარაუღმით, მხოლოდ ესპანელების მაგივრად ქაფივან - სპარსელებს, აძივით სდომებია დ. ურისხავს, ქაფივანის მაგიერ ანახანეში, - სპარსული სახელი ეხმარა, მაგრამ ქაფივანად ქაფივანა, რადგან იგი სვიმონს, უწინდეს მოუნახვლინებია და სახელსაც ქარაუღს დაარქმევდა.

მესამე სურათი: დ. ურისხავს გადაუხამავს და ღურჯი ფანქრით მიუქრია: - " *Гмаи Кармунха у мене нет* " და გამოუ-
ტოვებია 10 გვერდი, 71 - 80 გვერდამდე. ამ ნაწილში არის მუ-
ქმურთა ქალაქ გარედი გასვლა და შაასი გომიანი /ვიღებოქმან/,
მუ კარგად წავიდა საქმე, ქაფივანეობა დიდი ბარი - რეალური
უნდა დარეკონ მუ ცუდად - გლოვის ბარი.

მესამე მოქმედებაში ქარაუღ "სამიქობლიში" გასოტოვებუია
14 სერიქონიანი რეზარვა, რეზიდენიატ აღწერილია შერცოვის /ქარა.
შეპის/ საფარბაბო რეზანი. მხოლოდ ესაა ნაქვამი: - "შეპი მის
გახეხედი რეზად რეფიქრებუდი, იხმანი და აღავტრედი შორი-ახლო სეგა-
ნან. ჯალათი კარებთან სეგას".

ფექსტის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ "ცვილი" შანი შემდეგშიაც
ახედივთ ხასიათისაა მად. *Grand place* /დიდი მოედანი/ მუ-
ტლილია ავლაბრის მოედნით. მონსი - იმერეთით. კვლავ გვეჭრება
სეგნებინს ქაფივანა - გამოუტოვება. მესამე მოქმედების 34 სეგნა
- ქაფივანა ქაფივანის სეგნატი - სიფევა სიფევათა მარგმინილი.
სამოტოვებუია მხოლოდ კარდოთს მონოლოგი - მიმარტვა ქაფივან-
თადმი - ბრძოლის დროს გაიხსენებთ, რომ ქაფივან მიუწ გაფებუილია
მხხურვილია უნდა იხსნას ქაფივანი ცოლმევილი და სხ. და ქაფივანა
კახეხი: იარაღი! /" *aux armes* "/ ამ ადგილის მაგივრად
დ. ურისხავს წაუმატებია ნაწევრევი ილია ჭავჭავაძის "არჩილიდან"

წიგნიდან არავინ იცნობს არ არის.

მედიანად უყვარდაც პ. ურისძეს არც ილია ჭავჭავაძის იქნის
შეუყვანია. პირველი სტრუქტურა "დღეაღ
"ღმერთი მაკლავ" . "აწიგნიდან" ამის მომდევნო სტრუქტურა, რომე-
ლიც ასე იწვევა: -

"რაცა ჭანჯულა ეს ქვეყანა, ჭანჯვად უყვარა" - გამომუშავებია
და მე-27 თავის მესამე სტრუქტურა მიუყვარებია /მხოლოდ ზღვრის
"ქლივნი ღმერთის" მაგნიფიკად "ღმერთი ძლიერი" დაუჭირა/.
მესამე სტრუქტურა პ. ურისძეს მოუყვარებია გამომუშავებულ
მეორე სტრუქტურა, მაგრამ ჭავჭავაძე გადარჯულებს მოუხდენია,
ილიას აქვს:

"რაცა ჭანჯულა ეს ქვეყანა, ჭანჯვად უყვარა,
მოუცხი ძალი დაფრთხილსა ვვლავ აღდგომისა,
სახელივანი განუახლე წარსულთ დღეთ უყვარა,
მამა -პაპური ხელი, გური მოჰმადლე შვილსა":

პ. ურისძეს ეს სტრუქტურა ასე დაუბრუნებია:

"სახელივანი განუახლე წარსულთ დღეთ უყვარა,
მამა -პაპური ხელი, გური მოჰმადლე შვილსა,
რაცა ჭანჯულა ეს ქვეყანა, ჭანჯვად უყვარა,
მოუცხი ძალი დაფრთხილსა ვვლავ აღდგომისა".

ამგვარი დღეებში უფრო მეტი ხდება როცხვის აზრი, რომლის
დასაბრუნო პიესის იდეასთანა დაკავშირებული. საქართველოს
- "მოუცხი ძალი დაფრთხილსა ვვლავ აღდგომისა".

ამ იქნის ჩამოყვანილი პ. ურისძესმა გააძლიერა პაპური გზის
იდეა. ამ მხრივ გადმომკვებელი შეგნებულად იქცევა. მაგ. ურისძეს

"სამშობლო" არა მარტო გმირთა სახელებითაა ქარაუღი, არამედ იცა ზოგჯერ ქარაუღი დიდგვარების მრავალრიცხოვანი ნაწარმოებთა, მისი განვითარების გზაზე ბუნებრივად შექმნილი. "სამშობლოს" ნიშანდარი პირობა საქართველოს პირობითი ცხოვრებადი, ქარაუღი დიდგვარებისა და ამიტომ ხვდა ბიძგი გამარჯვება.

"სამშობლოში" დასმული პირობებია აწუხებდა სტალინის დიქტატორს და მისი მანამოაზრებებს. ზედაპირულად.

"სამშობლოში" დასმული პირობებია გვსწავნია გრ. მრედიანის, ნ. ბარათაშვილის ლექსებში, ილია ჭავჭავაძის "მეგზავრის წერილებში", აკაკის "ლორწივე ურისდავით", "ნათელი", "ბაძი-ამუკში", და სხ. განსაკუთრებით ბევრი საერთო აქვს "სამშობლოს" 1860 - 1871 წ. დაწერილი ილიას "ქარაუღის დედასთან" /ქედის და მთელი/.

"სამშობლოში" აღწერილი ამბები კონკრეტულად არ მომხდარა საქართველოში, მაგრამ მისი სხვაგვარი მოვლენები მრავალი იყო. ამიტომ შეესაძლოა "სამშობლოში" ჩვენნი წარსული ცხოვრების სურსისა და ხასიათის გადმოცემა. ეს ირამა მთლიანად გარეგნულად არის რეალისტური ხასიათისა.

ღვთიან ხიბლიანად იხსენიებენ მათში, მაგრამ ღვთიან მათზე სურს ამხანაგებთან ურთად დასაჯან. პატრიარქი -- ამბობს ღვთიანი, "უკმა რთი იწება, მე არ მწერავს, მე ჩემს ამხანაგებთან ურთად ვიყავი, ურთად უწმინდესი გვიბრძოლია, ურთად დავიგებოდავს, ... ყველას მანასწორი დასჯა უნდა მოგველოდეს. მე უფლება მაქვს, რთი ჩემი დასჯა მოვინახოთ. არ მინდოვს მათ ცოცხალად დასაჯან".

ხიბლიანად მოქმედებს პატრიარქის ცოცხალი საქმიანობა, რთად კონსტანტინის შექმნილი: მანძი, ეგარსიანი, ვარდნი გაგვიღო, ყველაფერად, მთა კუპრი დასაყვავდა მონათლავ ნიშნისა და---

- "ესე მთავარნი იყვნენ, მხარდაკრეუნი, მძველნი მთვრანს მინა მსხრომარე იყვნენ: ვითარ იხილნა ესე ცოტე, წარჩინებულნი ესრეთ უპატიოდ მსხრომარენი და სიკვდილად განწირულნი, გარდაჰბაჰ ჟინისაგან, და დაბრნა სამოსელი ზვისი, განმეძვრდა და შეიკრა მხარნი, დაჰდა წარჩინებულთა თანა მწუხარედ" და ნოინს მოახსენა:

-- "უკეთე უბრალნი იყვნენ, მცოა უბრალოდ შევირცხო, და მარად შევენ წინაშე, რამეთუ ჭვინიურ ჩემისა არა - რად უქნიესთ" - [„...“]

და-აბაზის შემოსვლის სამინდელთან "სამშობლოში" ნაღად იგრძნობა. "სამშობლოში" მოცემული შედეგებთან, სპარსულთა წინააღმდეგ, სპარსებებს სააკაძის მიერ და-აბაზის წინააღმდეგ მოწვევით და-აბაზის ^{ქართული} წარსულს ბევრი რამ აქვს საერთო "სამშობლოსთან" და და-აბაზის საქარაველოს ისტორიასთან - "ქართლის ცხოვრებასთან". ამ ამბავს ერისშავის ბიოგრაფი ი. მუხრანგიაც ვიხსენებ. ერისშავს პიეტისადმი გადმოკრებად "ქართლის ცხოვრება" და-აბაზის ამბავს გახსენობა.

თავად და-აბაზის სამშობლოსათვის თავგანწირვადი ჰქვას მე-17 ს. მოგვაჩვენებს - კვადელი მღვდელს. ამ სახელით პირმაც, ცოცხალ და-აბაზის თავდადებამ იხსნა სამშობლო. საქარაველოში მდებარეობის შესახებ შემოსულია მტრებმა:

- "შეიკრეს კვადის მღვდელი ერთი და სვემდენ რაბიონი, რათა აუწყოს, სად არს მუხე: ხოლო მღვდელი იტყობა: "არ ნაცვად ვყო საჭუთო ესე წარუღება მას, და არა ვიქმნე გამცემელი მუხისა და ქვეყნისა. წარმოუძვდა მღვდელი იგი კისტი-

69 ბინი თავსა-შედა და ჩამოთყვანნა ქვენადრის გზასა, ჰსცხეს დათარხანთა, რამეთუ აცოქნებდათ მღვდელი, ამისთვის მიჰკვებებს ვთაფი... X)

"სამშობლოში" მოცემული სურათები ქარაველებს 1832 წლის შუა-ქმეულთასავე გაახსენებია - "განთიადის დროს, უნდა გარეშის რეკა მოახდინონ და ამაში დახილი თავისუფლებას, - მაშინვე კაცნი მიზად უნდა გვეყვანდეთ, რომ სოფლებში გაგზავნოთ და ძველადროს, აღუქსანდრე ბატონიშვილით ჯარბით ქალაქში შემოვიდოთ, და ყველას გახედათ, რომ ჩამოხვდეთ... XX)

- არიგებდა ამხანაგებს შეუქმელებს ურთ-ურთი მონაწილე. მეთრე მომენცეს: დოდაშვილის ბინაზე შეიკრიბნენ ქარაველი ძველმელები: აღუქსანდრე და ვახტანგ ორბელიანები, ელიზბარ და გიორგი ურისთავები, აღუქსანდრე ორბელიანი - "აიღო ფიქა, გაავსო იგი დვინით და დაიძახა, გაუმარჯოს საქარავე-ლოს და ჩვენც ყველამ დავიღოთ თავისუფლების სადღეგრძელო... XXX)

"სამშობლოს" გმირების სცენაზეა გამოჩენილი და დახილი "გაუმარჯოს საქარაველოს", ქარაველები გარდასულის გახსენებას იწვევდა და მათი მოსავალი ბრძოლებისათვის ამზადებდა.

"საქარაველოს ისტორიაში" "სამშობლოს" პერსონაჟთა და სიტუაციათა სხვა ანალიზების მონახვაზე შეიძლება. ამითი იყო, რომ ლეიტენანტი "სამშობლოში" მე-17 ს. მოღვაწეები: -თეიმურაზი და ლუარსაბ მუხრან-გიორგი სააკაძე, შურაბ ურისთავი, ბაბა ციციშვილი და სხვ. არ იყვნენ გამოყვანილი, მაგრამ სული, ხასიათი, ბუნება ჩვენნი წარსული სხოვრებისა წაღმოსვლელი იყო.

XX) ი. გობალიშვილი "1832 წლის ქმეულთა" გვ. 86.

X) ვახუშტი ბატონიშვილი "საქ. ცხოვრება" გვ. 54. გაქარია ფიჭინაძის გამოცემა.

XXX) ანტონ აფხაზის ჩვენება. გობალიშვილი "ქმეულთა" გვ. 223-224.

VI

საინტერესოა "სამშობლოს" პირობებიდან დაკავშირებით
 ურთი სპიკების გარკვევა. - სვიმონ ღიონიძე, ამისი ცოლი ქეთე-
 ვანი, ღვან ხიშკაშვილი, დიმიტრი დადიანი, გოგია დიკვანი, წაბა
 სოლომონი, რთინ ამირაჯიბი, ესტაფე ციციშვილი რთილი ეპოქის
 ხალხი არიან. საიდან არის ამოკლებული მათი სახელ-გვარები
 და ან რეალური პიროვნებანი არიან ჟე არა.

ურთი რამ ცხადია: ისინი მე-17 ს. ხალხი არ არიან.
 როგორც მუხრანის ცნობიდან ჩანს ე. ურისავეს მავის გვირგ-
 სახელები პ. იოსელიანის მზებლებიდან "გოგია მესამეის ცხვ-
 რებთან" აქვია. მარტოც, პ. იოსელიანის წიგნიშვილია
 სოლომონ ღიონიძე, ცნობილი ვიყვანული ურეკლე მუხისა.
 ამავი შრომიდანვეა ცნობილი ნიკოლოზ ხიშიაშვილი. მაგრამ ე.
 ურისავეს სოლომონ ღიონიძე სვიმონ ღიონიძე შეესვლია. ნიკოლოზ
 ხიშიაშვილი ღვან ხიშიაშვილია.

ფიქრობთ, ეს შემდეგი გარემოების გამო მოხდა : სოლომონ
 ღიონიძე /ღიონიძე/ ქარტლი-ვახუთის რუსეთთან შეერთების შემდეგ
 იმერეთს გარდაიხვეწა და იქიდან აქვითრად უბრძოლა რუსეთს მონ-
 ნარქიას. ბოლოს იმერეთიდანაც გაიქცა და მოკვდა. როგორც რუს-
 სეთის მონარქიის წინააღმდეგ შეუჩინებელი მებრძოლი; ამიტომ
 შეუძლებელი იყო სოლომონ ღიონიძის სახელ შეესვლიდა სეწნაზე
 ცამოყვანა. გარდა ამისა შეგულებული ხარუხს პიუხით ე. ურისავეს

მე სოციალისტური ეკონომიკის განხორციელების, იმუნიტეტის იქნებოდა მოქალაქე-
ებზე დაუბრუნებელი მისი მუხრული სოციალიზმის, რაც ცილის წამება იქნებოდა
სოციალისტური ეკონომიკის მუხრულის მიმართ, რომელიცაა ნ. შარაშაშვილის
"ბიურო ქარაზისათვის" შენახვა -

"პირი დედანი, მარად ნეგატიური".

ნიკოლოზ ხიმშიაშვილი, რომელიც იოსელიანი გადმოცემის, არის
მკვლელი რუსეთის გენერლის დაბრუნება. ცხადია, არც გენერლის
მკვლელობის ნიკოლოზ ხიმშიაშვილის გამოცხადება შეიძლება სცენა-
ზე სანაქებო გმირად, ამისათვის შეუცვალა დ. ურისთავმა სახელი
ნიკოლოზ - დევიანად; ეს რომ ასეა, იქიდანაც მტკიცდება, რომ
დანიარჩენ გმირთა სახელი - გვარები, რომელიცაა რუსეთის მიმართ
სთან დიდი კონტრაქტი არ მოსვლიან. ურისთავმა პ. იოსელიანის
წიგნიდან უცვლელად აღიწერა; ასე უნდა:

1. /"უცხადი ციციშვილი ქალაქის მოურავი, ნაშობი მუხრის ირავლის
ახლისგან/ გარდაცვალა 1828 წ. ნიუნი-მოვარობის" X)
ესავე ციციშვილი ურისთავმა "კაცი წერილობითა შინა დახელოვნე-
ბული".

2/ "როინ ამირხაბი, დიდი მხნე ვაჟაყვი, ურისთავი მუხრისა".

3. "შაბა სოციალისტი, დედა აივლებ მისი სოციალიზმის, დასახლა
ბიუნი, აღამენა კომპი. მოუხდა ახალციხის დამა რვაასის
კაცითა, გადამგრა კომპი და მოუხდა მუხრის დამას, შაბა
/ Juc / გამოუხდა კომპი, მოსვალა მოკლევი მუხრის და შეიწერა.
დამა სიციხვილური დაწერდა".

X) ესავე ციციშვილის იხსენიება დიდად დიდი კინაძე დავის
ხვეწებაში. /გ. გობალიშვილი "მედიკალიზაცია" გვ. 282./

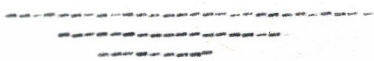

"სამშობლოში" ჟრნალშია დრამატურული, ქართული გზით, გა-
ღწია მთაბრინა რუსულ ჟღერზე .

"სამშობლოში" გავედინით დარწმუნა და გადმოკვლევა შემდეგვი დრამები:
"და - ძმა" ვ. გუნიასი, "ქართული დედა" ავტ. ცაგარის
მიერ გადმოკვებულნი /არნოს დრამები/ "ანჟია ბატონიშვილი"
დ. მენსხინა, "ვახუშტი, საქართველოს სპასილარი, ანუ ქალის სა-
ნოება" - კ. ყიფიანისა, "თამარ ბატონიშვილი", კოტე მენსხინა
და სხვ.

ამ დრამებში დიდად შეუწყებს ხელი სპირიტუალი მეტეორების
გაღვიძებას, გააძლიერებს ერთგულ - გამათავისუფლებელი მოძ-
რაობა, რაც დიდი ფაქტორი იყო პირველქარიატის რევოლუციონერ
ბრძოლაში. x)

x) მუ-19 ს. ბოლოს სარდებს პიესებშიდან ქართულად იტრეზობა:

1. "მადამ სან - ეენ "
2. "უნდა გავიყარნეთ"
3. "აი გიდი მგობრებო"

ქრნალი "ფასკუნჯი" სარაც მოთავსებულთა ვ. სარდებს მოკლე
ბიოგრაფიას სწერია "ყველა ეს პიესა ძალიან მოწონებულნი იყო
ქართული მამურებელთაგან" - "ფასკუნჯი" 1908 წ. № 3.

წელს, /1940 წ./ ენინგარდის მემკვიდრის სახ. დრამატურული
ჟღერმა დასრულა სარდებს "Patrie!" ა. მაცვირის მარტ
საბარნი "Славянка" იხ. ფეფრარების წერილი
"Luzn. Zapiski" 1940 წ. № 28.

ც ი ტ ე რ ა ც უ რ ი ა

ხელნაწილები:

1/ საქ. საბ. მუშ. უწყ. 1591, 370, 1260, 1511, 4910, 11, 1673, 1742, 2480, 1673, 5296, 377

H დონეი: 64, 1007, 2153, 1196, 216, 456, 1250, 2132.

A დონეი: 1410, 1184

2/ საქ. უწყ. ს. 1114 საქ. უწყ. 650

3/ ღვინის წარმოების ს. შიშვენიძის საბ. საჯარო ბიბლიოთეკის ხელნ. განყ. კოლ. წიგნ. კაბ. 1114

4/ ილია ბუჩაძის ხელნაწილი / "ღამე მესამე" /

მეცნიერულ - კრიტიკული რევიზიები:

1. აბაშიძე კ. "ფილოლოგი" 1, 11.
2. ასათიანი დ. "ვოლტერის ნაწარმოებები".
3. ანანიშვილი მ. ქველი ქართული თეატრი
4. ბარამიძე აფ. ბიბლიოგრაფია დ. ასათიანის წიგნში "მნათობი" 1934 წ. X 7-8.
5. კობალიძე გ. 1932 წლის მეთექვსმეტე.
6. ჯიშკალია ს. ღამე ენობათვის "საქმობის" კრიტიკული რევიზიები. "საქმობის ხელნაწილები" X 5 1938 წ.
7. გოჭავაძე ს. ფილოლოგიის მთავარი დანიშნულები ქართულ მეცნიერებაში.
8. გენია ვ. საქ. უწყ. ს. 1114
9. თაყაიშვილი - საქართველოს სიძვედეები III ტ.
10. შანდუკელი მ. ახალი ქართული რევიზიები I ტ.
11. თაყაიშვილი ანტონოვიჩი მოგზაურობანი I ტ.

12. თაშანიშვილი ვ. მოკლე აბრეშვილი ქართული ზეგონება.
13. ივრეაშვილი ი. ჭხოვრების სახე 1890 წ.
14. კეკელიძე ვ. ძვ. ქართ. ლოც. იხსონია 11 ტ.
15. კახიანიძე ე. ვიღობენ საჩიბონის - ძე აღვეხი - მესხიშვილი.
16. კახიანიძე ვ. ქართული სული ესთეტიკური სახეებში.
17. ლომიძე ვ. ბესიკი მანმონცველი და ღვსაჟი "ლოც.საქ. 1938 წ. №24.
18. მუხანაზია იონა თავ.ღავთი გომრვის - ძე ერისთავი [ღავთი ერისთავის რწამაველი ნაწილები 1910 წ. /.
19. სპაღლია - მამქსობში და ნაქონაღურ - კოლმონტური საკითხი 1934 წ.
20. ურუშაძე ნ. ილია ქვეჭავაძის შერქმედივების მანარეღები დრანგული ლოცონაღურიონ - ილია ქვეჭავაძის სათუშირღო კრებუღი 1939 წ.
21. ფალავა ა. ღადო მესხიშვილი
22. ქვეჭავაძე ილია თბ. 11 ტ.
23. ვახუშტი ს. ქართულს ცხოვრება
24. ქართლის ცხოვრება.

/ დასაბღვბუღი ან ანის მხავრული ღოცონაღურა და ნაშინღბში
განხიღურ ავცონთა ნაწიღრები /.

გამოყენბული გვაქვს საქ.თგაღრნაღურ მუბ.ღა ი.გრიშაშვილის ანქიღ-
ში დაყული აფიშები.

გსანგებღობღი მემღრ ჟღი მენიღღურ გამოყემბებით: "ყის კანი", საქართვეღს
ზოამბე", "ღნიღება", " მწათობი" /ძვეღი/ " კრებუღი", "ივეღნი", "იმღღი",
"ჟასკვენჯი" საბკოთა ზღღღღღება", " მწომა".

24. К. МАРКС - Ф. Энгельс "Об искусстве 1937 г.
Глава - Историческая роль эпохи просвещения.
Ст. 255-256
и 665-668
25. ПЕЛИСЬЕ - "Французская литература XIX века" часть
первая и вторая.
26. ПЫЛИН А.Н. "История русской литературы".
Т. IV. стр. 1-48.
27. САКУЛИН - "История новой русской лит." эпохи класси-
цизма".
28. САРДУ - "Граф Де-РИЗООР 1808 г.
Предисловие русского перевода Арбенина.
29. ЦАГАРЕЛИ А. "Сведения о памятниках Груз. письменности".
Выпуск III.
30. ФЕВРАЛЬСКИЙ - "Возрождение романтики". Лит. газета
1940 г. № 28.
31. ШАХОВ. А. "Вольтер и его время".
32. ХАХАНАШВИЛИ А. "Очерки ....." III и IV .
33. Литературное наследство 29-30 . 1937 г.
34. "Наказ" Екатерины Второй", под. ред. Чечулина. 1937 г
35. *Sanson J. Histoire de la littérature
française. 1896*

36. *Sauvies René - Portraits
d'écrivains. 19025;*

об. 97-125
бу. В. В. 315